

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta financí a účetnictví

Katedra bankovníctví a pojišťovnictví

Hlavní specializace: Finance

Bankovníctví na Ukrajině

Vypracovala: Bc. Iana Vykhoreva

Vedoucí diplomové práce: prof. Ing. Miroslav Tuček, CSc.

Poděkování

Ráda bych na tomto místě poděkovala vedoucímu mé diplomové práce prof. Ing. Miroslav Tučkovi, za jeho čas, cenné rady a připomínky při zpracování této diplomové práce.

Iana Vykhoreva

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma "Bankovníctví na Ukrajině" jsem vypracovala samostatně. Použitou literaturu a podkladové materiály uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne 2. června 2009

Podpis

Anotace

Tato diplomová práce je věnovaná bankovnímu systému na Ukrajině. Cíl práce spočívá v popisu současného stavu jak komerčního, tak centrálního bankovníctví. První část práce má za úkol seznámit s existujícím bankovním systémem Ukrajiny. V následující části jsou definovány nejdůležitější pojmy související s ukrajinskými bankami.

Hlavní část diplomové práce je věnována krizi, která v současné době postihla Ukrajinu. Dopady finanční krize na různé sféry ekonomického života jsou ve srovnání se zeměmi EU daleko větší. Práce je zaměřena na vysvětlení této skutečnosti. V této části je také popsán dopad finanční krize na ostatní subjekty ukrajinské ekonomiky.

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	7
1. Historie rozvoje bankovního systému Ukrajiny.....	8
2. Bankovní systém Ukrajiny v současnosti.	11
2.1 Struktura bankovního systému.....	11
2.2 Základní pojmy a údaje v bankovním sektoru Ukrajiny.....	14
2.2.1 Bankovní úvěry	14
2.2.2 Factoring	14
2.2.3 Kapitálová přiměřenost.....	15
2.2.4 Operace s cennými papíry.....	16
2.2.5 Hypoteční úvěry a investice do nemovitostí	17
3. Centrální banka	20
3.1 Funkce a úkoly	20
3.2 Emise oběživa	24
3.3. Mezibankovní operace	24
3.4 Úvěrové operace.....	25
3.5 Bankovní dohled	25
3.6 Regulace povinných minimálních rezerv.....	26
3.7 Regulace solventnosti komerčních bank.....	27
4. Komerční banky	28
4.1 Klasifikace bank.....	29
4.2 Založení a činnost komerčních bank.....	29
4.3 Orgány banky	31
4.4 Příjmy, výdaje a zisk komerčních bank	32
5. Finanční krize na Ukrajině	35
5.1. Úvod.....	35
5.2 Makroekonomické ukazatele	36
5.3 Příčiny krize na Ukrajině	38
5.3.1 Úvod.....	38
5.3.2 Půjčky ze zahraničí	38
5.3.3 Výdaje jsou vyšší, než příjmy	39
5.3.4 Cizí měny	40

5.3.5 Řízení bank.....	41
5.3.6 Zadluženost ukrajinské ekonomiky.....	42
5.3.7 Politická krize.....	42
5.3.8 Přecenění prognóz analytiků.	43
5.3.9 Špatná znalost realitního trhu	44
5.3.10 Investování hotovostních prostředků do aktiv na jejím vrcholu	45
5.3.11 Chyby ve výpočtech.....	45
5.3.12 Panika.....	46
5.4 Rating ukrajinských bank a nové výzvy pro ukrajinské bankovníctví	47
5.5 Dopad krize v bankovníctví na ostatní subjekty ekonomiky	49
5.5.1 Průmysl	49
5.5.2 Hutnictví.....	51
5.5.3 Krize v zemědělství.....	52
5.5.4 Ostatní finanční instituce.....	53
5.6 Krize v zemích bývalého SSSR	54
5.7 Opatření vlády, CB a prezidenta	56
5.8 Půjčka od IMF.....	58
5.9 Shrnutí příčin krize.....	59
6 Předpoklady dalšího vývoje bankovního systému na Ukrajině	62
Závěr	64
Seznam použitých zdrojů a literatury.....	66

Úvod

Transformace plánované ekonomiky v tržní ekonomiku žádala intenzivní přeměny v bankovním sektoru Ukrajiny, to mělo za následek okamžitý vznik dvouúrovňového bankovního systému, s tím spojené legislativy v oblasti bankovní regulace a dohledu a zpřísnění podmínek pro založení nových právnických osob – bank. Momentálně je ustálen nový rozvinutý bankovní systém, který bohužel zatím neodpovídá všem požadavkům současnosti.

Má práce bude věnovaná otázce organizace bankovního systému Ukrajiny, historie vývoje bankovního systému a činnosti Centrální banky Ukrajiny a komerčních bank. Myslím si, že v současné době v Ukrajině jsou velice aktuální problémy rozvoje bankovního systému, dohledu a regulace. Ve své práci budu rovněž rozebírat jednotlivé články zákona o bankách a bankovní činnosti, v některých případech srovnávat tento zákon s právními normami evropských zemí.

Rozvinutý bankovní systém je důležitým prvkem národního hospodářství každého vyspělého státu. Praktická role spočívá v tom, že banky provádějí transfery, operace s investicemi, úvěrování a platební operace. Komerční banky v souladu s měnovou a úvěrovou politikou státu regulují peněžní toky a jejich obrát, emitují bezhotovostní peníze a tím ovlivňují obrát peněz v ekonomice. Stabilita peněžní zásoby je prvkem, který zabezpečuje stabilní úroveň cenové hladiny a inflace. Bankovní systém musí poskytovat svým klientům různé druhy bankovních služeb, jak tradiční, např. vedení účtů, poskytování úvěrů atd., tak moderní služby, např. leasing, factoring, trust atd.

Tato práce by měla poskytnout přehled o bankách na Ukrajině, o jejich činnosti a legislativě, která tuto činnost upravuje. Doufám, že na určeném rozsahu pro diplomovou práci dokážu vystihnout nejdůležitější problémy v této oblasti, předpoklady fungování systému, možný vývoj bankovníctví.

Musím přiznat, že pro mě je tato problematika velice aktuální, protože vidím předpoklady ke zlepšení ekonomické situace na Ukrajině, ale vidím také, že tato země čelí velkým problémům, které musí odstranit pro úspěšné pokračování ve svém vývoji.

Ve druhé části se budu podrobněji věnovat bankovní krizi, která teď panuje na Ukrajině. Rozepíšu příčiny vzniku, soustředím se na dopad, který má tato krize na ostatní odvětví ekonomiky: průmysl a zemědělství. Samozřejmě též zmíním něco o krocích, které uskutečňují prezident, parlament a CB Ukrajiny.

1. Historie rozvoje bankovního systému Ukrajiny

V dějinách není kompletní informace o tom, kdy vznikly banky na Ukrajině, jaké služby poskytovaly a co bylo příčinou jejich rozvoje. Máme informace o tom, jaké druhy peněz byly v dávnověku, jak se uskutečňovala peněžní směna, ale není popsána úloha institucí v tomto kontextu. Informace o vzniku bank na Ukrajině v ekonomické literatuře je velice kontradikční.

Podle mého názoru, systém bank a finančních institucí vznikl v procesu vývoje peněžního styku v souvislosti s potřebou provádět složité peněžní operace.

Od první poloviny XIX století se na Ukrajině uskutečňují první bankovní operace a poskytují se různé druhy úvěrů. Tento trend byl spojen s rozvojem tržnic. Bankovním centrem pro uskutečnění operací na tržnicích bylo město Berdičev. „Bankovní domy“ v Berdičevě spolupracovaly s bankovními domy v Petrohradě, Moskvě, Varšavě, Oděse. Základní operace se prováděly na „kontraktním jarmarku“ v Kyjevě. V letech 1835-1844 obrát peněz na tomto jarmarku byl 500-600 tisíc stříbrných rublů, v letech 1845-1849 více než 1 milion stříbrných rublů.

Finanční instituce se stávaly nutným prvkem hospodářství Ukrajiny. Jejich hlavním cílem v období před reformou byla podpora statkářských jmění. „Šlechtická banka“ a jiné finanční instituce poskytovaly úvěry pod zástavu jmění. Důležité bylo i to, že stát měl monopolní sílu na nakládání s peněžní zásobou. Tyto podmínky nevytvářely příznivé prostředí pro rozvoj průmyslu ve státě. Proto v roce 1859 bylo zakázáno úvěrování se zástavou jmění a úvěrové instituce se začaly likvidovat.

Při vytvoření nového bankovního systému carská vláda nechtěla ztratit své řídicí postavení v této sféře. Státní banka, která byla založená v roce 1860, už mohla provádět nejenom komerční operace, ale měla mnoho dalších funkcí. Tak Ministerstvo financí Ukrajiny společně se Státní bankou mělo vliv na činnost jiných finančních institucí a bank.

Nový průmyslově zaměřený bankovní systém na Ukrajině byl výsledkem založení poboček Národní banky Ruska. V roce 1869 Státní banka Ukrajiny měla tři úřady: v Kyjevě, Oděse a Charkově a 14 poboček: Černigov, Romny, Poltava, Kremenčug, Katerinoslav, Juzovka, Bedrjansk, Feodosija, Sevastopol, Cherson, Nikolaev, Kamenec-Podolskij, Žitomir a sezonní pobočku v Jaltě, což bylo spojeno s letní lázeňskou sezónou.

Byl vytvořen systém spořitelny, který hrál důležitou roli při akumulaci úspor obyvatelstva. V roce 1897 existovalo 8 poboček Státní spořitelny v Kyjevě, které přijímaly vklady od 25 kopejek, měly 30 278 depozitářů s celkovou sumou vkladů 6,3 milionů rublů.

Těsně před revoluci v letech 1917-1921 na území Ukrajiny bankovní systém byl velice rozvinutý. Byla vytvořena síť bank, která pokrývala všechny průmyslové oblasti a byla zapojená do peněžního a úvěrového systému celého státu. Zabezpečovala pohyb zboží a služeb, peněz a úvěrů, ale celkově byla mnohem slabší než bankovní systémy Západoevropských států.

Likvidace autonomního systému bank se začala v letech 1920-1930 jako důsledek toho, že bylo zakázáno soukromé podnikání a vzájemné úvěrování. Od roku 1960 Ukrajina neměla vlastní bankovní systém; na tomto území fungovala pouze pobočka Státní banky Sovětského Svazu, Stavební banky Sovětského Svazu a dělnické spořitelny.

V lednu 1989 se začíná rozvíjet systém komerčních bank a pojišťoven. Podle statistických údajů, 20 června 1990 na území Ukrajiny byly zaregistrovány 25 bank (17 akciových společností, 8 kooperativních)¹.

V letech 1991-1992 proběhla registrace nových a starých bank. Vzniká hodně nových menších bank a začíná privatizace v bankovním sektoru. V letech 1992-1996 vznikají a rozvíjejí se banky, které vydělávaly na inflačních procesech, následně došlo ke zpomalení tempa růstu inflace a činnost bank začala být regulovaná státem. Bylo otevřeno hodně poboček zahraničních bank, přibližně 70 bank byly v procesu restrukturalizace a měnily vlastníky.

V letech 1996-2000 se bankovní systém začíná pomalu stabilizovat, rozvíjí se bankovní dohled. V roce 1996 se prováděla peněžní reforma, v průběhu které byla důležitá role Centrální banky. Od ledna 1998 přešel celý bankovní systém Ukrajiny na mezinárodní normy účetnictví a statistiky.

Podle informace Národní banky Ukrajiny k 1. září 2001 bylo zaregistrováno 191 komerčních bank. Z nich je 31 s účastí zahraničního kapitálu (7 s 100% zahraničním kapitálem). Fakticky pracovalo 155 bank.

Úroveň důvěry obyvatelstva k bankovnímu sektoru byla na Ukrajině v roce 2000 dostatečně vysoká. O tom svědčí údaje o vkladech fyzických osob. Jenom za rok 2000 vklady obyvatelů v národní měně vzrostly proti roku 1999 o 153% a v zahraniční měně o 154%.

Z pohledu operací na fondovém trhu se stává ekonomika Ukrajiny od roku 2001 více zajímavá z hlediska zahraničních investic. Například celková suma portfoliových investic na Ukrajině ke konci července 2001 dosáhla 2,5 miliardy USD. Největšími zahraničními investory do Ukrajinské ekonomiky jsou kapitálové vklady USA, Holandska, Německa, Anglie. Investice z Ruska činily 50% objemu všech investic na Ukrajině.

¹ Kirichenko,O.: “ Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. - 3-тє вид., перероб. і доп” – “Znannja pres” – Kyiv., - 2002.,- str. 11-18.

Současný bankovní systém lze charakterizovat jako dvouúrovňový. Systém ukrajinského bankovníctví zahrnuje jak Národní banku Ukrajiny (NBU), tak i 183 registrovaných komerčních bank, z nichž 159 obdrželo platnou bankovní licenci NBU. Vlastněny státem jsou dvě banky, a to Oščadnyjbank (Státní spořitelna) a Děržavnyj export-import bank (Ukreximbank). V současné době je třetina bankovního systému vlastněné cizím kapitálem (33%). Jedinou ukrajinskou bankou, která poskytuje své služby na českém trhu je Forum².

² <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/ukrajina-financni-a-danovy-sektor/5/1000905/#sec4>

2. Bankovní systém Ukrajiny v současnosti.

2.1 Struktura bankovního systému

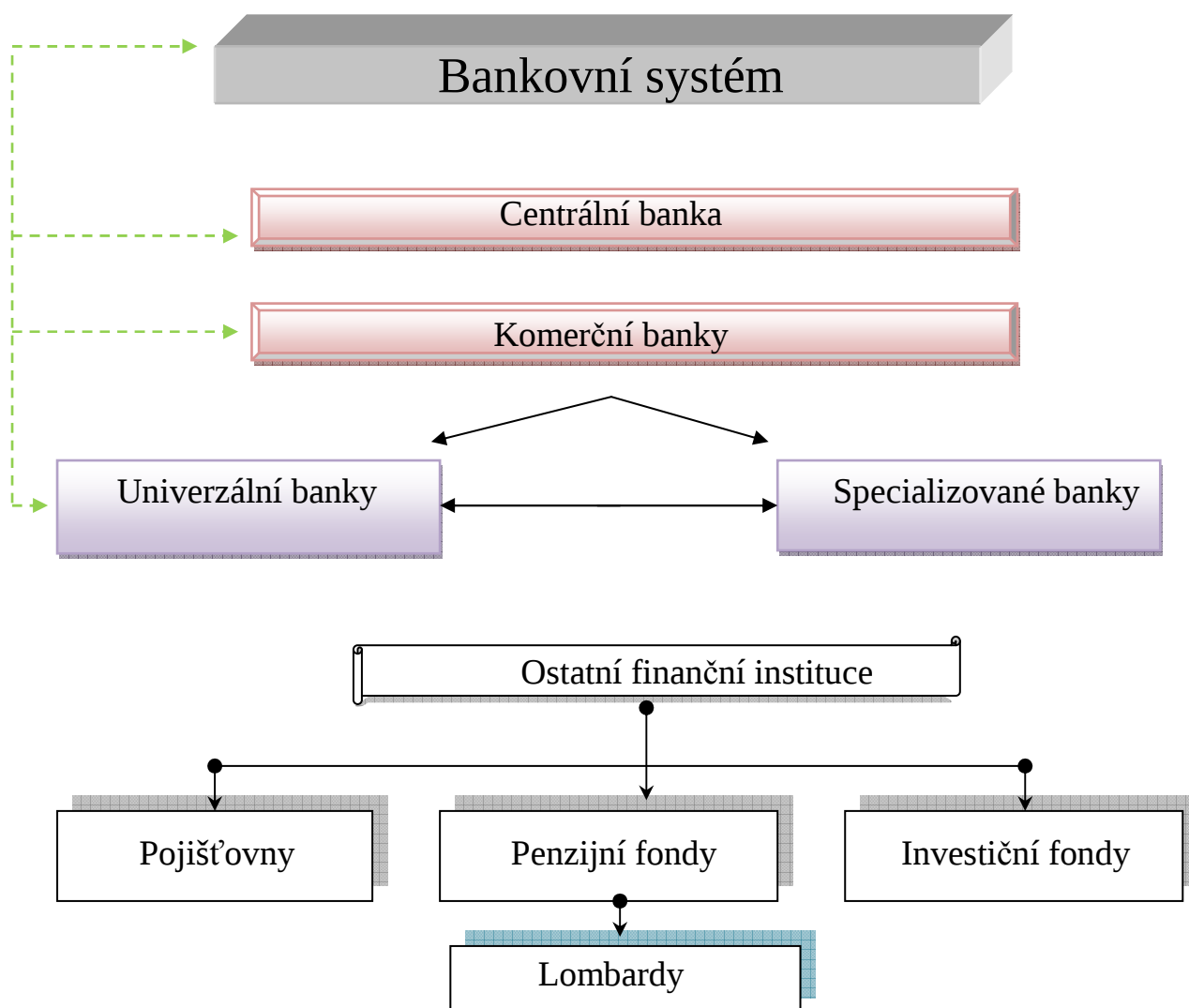
Bankovní systém je forma organizace specializovaných úvěrových institucí, která má historický vývoj a je upravená zákony. Na Ukrajině činnost bank a bankovního systému je upravená zákonem „o bankách a bankovní činnosti“³, zákonem „O Národní bance Ukrajiny“⁴ a dalšími platnými právními předpisy.

Současný bankovní systém Ukrajiny je dvouúrovňový. Nahoře je Centrální (emisní) banka. Na nižší úrovni jsou komerční banky, které jsou buď specializované, nebo univerzální. Důležitou roli hrají finanční instituce: spořitelny, pojišťovny, investiční fondy a lombardy.

³ Zákon č. 5-6/2001 „O bankách a bankovní činnosti“

⁴ Zákon č. 29/1999 „O Národní bance Ukrajiny“

Obr. 1: bankovní systém Ukrajiny

Pojetí pojmu „banka“ předpokládá zkoumání tohoto pojmu z různých pohledů. V širším pojetí banky jsou chápány jako organizace-zprostředkovatel, tržní subjekt, subjekt hospodářství, organizační struktura, subjekt finančních trhů, nebo objekt dohledu a regulace. Banky na Ukrajině mají specifické funkce: přerozdělovací, kontrolní (pouze na Ukrajině), regulační.

Mezi služby, které komerční banky Ukrajiny poskytují svým klientům, jsou zejména:

- poskytování úvěrů
- vedení účtů běžných a termínovaných
- zprostředkování v platebním styku
- pojištění jmění pro případ rizika
- zprostředkování v oblasti emise cenných papírů

- trusty, to znamená řízení kapitálu klienta v souladu s jeho zájmy
- zprostředkovatelské služby na burzách
- consulting – konzultování v ekonomické oblasti
- pomoc při rozhodování o investicích
- auditorské poradenství a monitoring, který zabezpečuje důvěrnost informace a převzetí odpovědnosti za bezpečnost investic
- factoring – metoda financování krátkodobých úvěrů poskytnutých při dodávkách zboží a služeb, podstatou faktoringu je odkup krátkodobých pohledávek zpravidla bez postihu vůči původnímu věřiteli.
- rizikové operace, které jsou spojené s úvěrováním a financováním technických projektů, které jsou charakterizovány vysokým rizikem
- devizové operace
- odkup směnek před lhůtou splatnosti
- úschova cenností
- operace s šeky
- finanční zabezpečení podnikání formou licenčních smluv
- zabezpečení plateb pomocí kreditních a debetních karet a zabezpečení nepřetržitého zpřístupnění k depozitům pomocí bankomatů
- sledování kreditní, investiční a emisní historie subjektů.

2.2 Základní pojmy a údaje v bankovním sektoru Ukrajiny

2.2.1 Bankovní úvěry

Jednou ze základních operací v bankách Ukrajiny je poskytování krátkodobých a dlouhodobých úvěrů. Problém ale spočívá v tom, že úrokové sazby jsou tak vysoké, že úvěr přestává být výhodným pro fyzické a právnické osoby. Úroková sazba pro spotřebitelský úvěr se pohybuje kolem 16-18%, pro koupě auta – kolem 11-13%. Podnikatelské úvěry jsou dražší – 18-20%.

Úrokové sazby bohužel neklesají jako v zemích s vyspělou ekonomikou, naopak rostou, protože roste provize banky za poskytnutí úvěrů. Taková úvěrová politika se nelíbí nejenom klientům banky, ale i kontrolním orgánům. Centrální banka v rámci své kontrolní funkce upozorňuje komerční banky, aby upozorňovala své klienty na výši provizi při reklamních kampaních.

V posledních letech je tendence k urychlení procesu poskytnutí úvěrů a ulehčení podmínek pro klienty. Důležitou změnou je to, že banky již nemusejí počítat neoficiální příjmy, které klient fakticky dostává, ale nemůže prokázat. V současné době banka započítává do příjmů klienta příjmy členů jeho rodiny. Jsou změněny požadavky banky na věkovou skupinu klientů a na délku praxe.

80% úvěrů v minulém roce bylo poskytnuto v amerických dolarech. V tomto případě jsou úrokové sazby o něco nižší než v případě úvěrů v ukrajinských hřivnách. Americká měna je považována ukrajinskými obyvateli za nejstabilnější měnu.

2.2.2 Factoring

Factoring je proces průběžného odkupu krátkodobých pohledávek (obvykle se splatností od 30 do 90 dnů) bankou. Factoring se dělí na pravý a nepravý. U pravého faktoringu riziko za pohledávku přebírá banka, která pohledávku odkupuje. V případě, že pohledávka nebude splácená, banka se zpětně obrací na původního věřitele. U nepravého faktoringu nese riziko zaplacení pohledávky nadále prodávající. Banka si účtuje odměnu v podobě provize a

úroků. Provize kryje administrativní náklady na odkoupení pohledávky a zohledňuje riziko. Úrok odpovídá ceně peněz na trhu s obdobnou splatností jako postupované pohledávky.

Nejdříve banka uzavře smlouvu o odkupu pohledávky s klientem, ve které bude sjednáno, že odkoupené pohledávky postoupí bance, která vyplatí peněžní částku klientovi. Ta částka se obvykle pohybuje v rozmezí 60 – 90 procent v závislosti na možném riziku. Po uzavření smlouvy pohledávka postoupí bance, která v případě nedodržení lhůty splácení pohledávky vymáhá soudním řízením.

2.2.3 Kapitálová přiměřenost

Kapitálová přiměřenost je minimální výše kapitálu, kterou musí banka vzhledem k objemu a rizikovosti svých obchodů udržovat. Zvyšování kapitálové přiměřenosti znamená pochopitelně vyšší bezpečnost pro klienty, ale na druhé straně tímto způsobem dochází ke snižování zisku.

Kapitálová přiměřenost (podle Basel II) se zjistí následujícím způsobem:

Obrázek 1. Kapitálová přiměřenost

Kapitálová přiměřenost = Kapitál banky / (A+B+C),

Přičemž má platit:

$$KP \geq 8\%$$

Zdroj: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/200915-stabilita-domacich-bank-merena-kapitalovou-primerenosti/>

Kde: A je kapitálový požadavek k úvěrovému riziku; B je kapitálový požadavek k tržnímu riziku; C je kapitálový požadavek k operačnímu riziku. Hodnota kapitálové přiměřenosti by neměla klesnout pod 8%.

Na Ukrajině jsou banky povinné dodržovat kapitálovou přiměřenost na úrovni 8% s přihlédnutím k rizikovým aktivům. Nově vzniklá banka musí mít tento ukazatel na úrovni 15% prvních 12 měsíců, 12% v průběhu dalších 12 měsíců.

Bankovníctví je nejvíce regulovaný sektor v ekonomice. Současná krize je velmi silným argumentem pro regulaci činnosti bank. Finanční krize v mé zemi začala právě v této oblasti a velice silným způsobem otřásla celou ekonomikou.

2.2.4 Operace s cennými papíry

V rozvinutých zemích plní státní cenné papíry celou řadu funkcí:

1. Příjem státního rozpočtu
2. Měnová politika (CB)

Cenné papíry mohou být prodávány na primárním a sekundárním trhu, na burze i mimo ni.

Novodobá historie cenných papírů začíná na Ukrajině v roce 1991, kdy došlo k první emisi certifikátů Centrální bankou, ve stejném roce došlo i ke zřízení burzy cenných papírů.

Dějiny ukrajinského trhu cenných papírů lze rozčlenit do tří etap. První etapa začala v roce 1991. Pro toto období je charakteristické formování trhu, schvalování důležitých zákonů a absence jasné regulace burzy ze strany státu.

Druhá fáze začíná v roce 1994 a končí v roce 1998. Rok 1994 byl významný z toho důvodu, že byl parlamentem schválen a následně prezidentem podepsán vznik investičních a podílových fondů. Byla započata rozsáhlá privatizace státního majetku. V tomto období banky kapitálově vstoupily do mnoha průmyslových podniků. Tato etapa bohužel skončila finanční krizí v roce 1998.

Poslední etapa vývoje započala v roce 1999 a trvá dodnes. V roce 1999 začíná docházet k pomalému probouzení ukrajinské ekonomiky a bankovníctví z následků krize⁵.

Investiční portfolio banky je strukturováno zákonem. To znamená, že stát určuje procentní normu, podle které 90 procentní část portfolia musí představovat státní cenné papíry a zbylou část cenné papíry ostatních organizací. Státní cenné papíry se prodávají na primárním trhu formou aukce. Můžeme rozlišit dva druhy investiční politiky státu: pasivní a agresivní.

Pasivní politika znamená rozmístění investic v krátkodobé a dlouhodobé cenné papíry rovnoměrně pro zabezpečení dobré likvidity a ziskovosti.

Agresivní politika je většinou politikou větších bank, které mají portfolio cenných papírů a chtějí dosáhnout co nejvyššího zisku z tohoto portfolia. Tato metoda požaduje dostatečné prostředky a profesionální hodnocení a prognózování, protože je spojená s velkou aktivitou na trhu cenných papírů.

⁵ http://www.sostav.ru/articles/2001/02/21/stat_2/

2.2.5 Hypoteční úvěry a investice do nemovitostí

Hypoteční úvěry je forma úvěru, který se poskytuje pro účely investování do nemovitosti. Zvláštností hypotéky je to, že na nemovitost má banka zástavní právo v případě platební neschopnosti dlužníka.

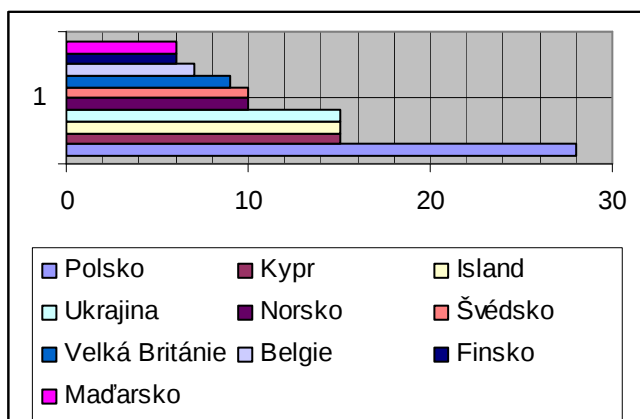
Na Ukrajině rozvoj stavebních prací a s tím spojený rozvoj hypotečních úvěrů má velké tempo. Rakouská bankovní skupina „Raiffeisen“ v roce 2006 odkoupila 93,5% akcií ukrajinské banky „Aval“, která byla první bankou na trhu poskytovaných hypotečních úvěrů. Počet hypotečních úvěrů, poskytnutých tou bankou přesahovat 18 tisíc, což činí 60% celkových obchodů s nemovitostmi. Všechny developerské společnosti těsně spolupracují s bankami.

Co se týká úrokové sazby pro hypoteční úvěry, můžu říct, že vzhledem k nestabilní politické a ekonomické situaci na Ukrajině, úroková sazba se pohybuje okolo 9,5%, což v porovnání s Českou republikou je velkým nákladem pro zájemce o hypoteční úvěr. V České republice se úroková sazba pohybuje kolem 3,5%.

V zemích západní a centrální Evropy pomoci hypotečních úvěrů je financováno zhruba 90% nemovitostí. Situace na Ukrajině je trochu odlišná, v této zemi hypotéky se podílí pouze 60% na celkovém objemu prostředků investovaných do nemovitostí. Investice do nemovitostí je velmi výhodné vložení kapitálu. Podle Forbes v roce 2007 ukrajinské tempo růstu cen nemovitostí bylo 15%, což zařadilo Ukrajinu na 4. místo v Evropě⁶.

⁶ <http://rus.newsru.ua/finance/04apr2008/proriv.html>

Obrázek 2. Největší tempa růstu cen nemovitostí v Evropě (v%)

Zdroj: www.delo.ua

Příjmy z hypoték se podílí 15% na celkových příjmech ukrajinských bank⁷. Mimochodem platební neschopnost dlužníků je poměrně nízká, pouze 1% lidí mají problémy se splacením hypotečního úvěru⁸. Největší objem peněžních prostředků je poskytován v Kyjevě a kyjevské oblasti – 11%, 10% připadá na Dněpropetrovsk, 8% na Doněck, 7% na Charkov⁹. Na trhu hypotečních úvěrů je 5 největších hráčů: Raiffeisen Bank Avel, PrivatBank, Ukrsocbank, OTP Bank, UkrSibbank¹⁰.

Investování do nemovitostí pomocí hypotečního úvěru má jak své pozitivní, tak i negativní stránky. Do pozitivních zařazujeme především to, že člověk, který si půjčil finanční prostředky v bance, může se hned přestěhovat do nových nemovitostí, nebo může ji někomu pronajmout. V případě hypotéky se jedná o daňovou slevu, jelikož peníze, které fyzická nebo právnická osoba platí bance za hypotéku, jsou odpočítávány od základu daně.

Největší negativní stránkou je, jak jsem již psala příliš vysoké úroky za hypotéku. Do minusů bych zařadila i další poplatky za poskytnutí hypotéky, totiž zájemce o hypotéku by měl každý měsíc platit životní pojištění. Dalším minusem je dle mého názoru „papírování“. Zájemce o hypotéku by měl předložit poměrně velký počet dokladů: potvrzení svých příjmů, musí mít ukrajinské občanství, měl by mít určitou stáž na jednom místě apod.

⁷ <http://glavred.info/archive/2008/03/29/130626-5.html>

⁸ <http://imxoteb.com/node/1092>

⁹ http://bin.com.ua/templates/analytic_article.shtml?id=80822

¹⁰ <http://bankir.ru/news/newslines/ipoteka/1057581>

Výhodu na Ukrajině mají mladé lidé (do 35 let) a rodiny s dětmi. Takové rodině je hypoteční úvěr poskytován za sníženou úrokovou sazbu. Pokud se rodině narodí první dítě, stát bude splácet úroky za tuto rodinu, pokud se narodí druhé dítě, stát uhradí 25% hypotečního úvěru, pokud se narodí třetí dítě, stát uhradí 50% od celkového hypotečního úvěru. Toto je politika nejenom pro zlepšení životní úrovně státu, ale i demografických ukazatelů. Stát se snaží přispět k tomu, aby vzdělání a perspektivní lidé neodjížděli do zahraničí.

Finanční krize velice silným způsobem ovlivnila trh hypoték. Na konci roku 2008 ve srovnání s předchozím rokem objem poskytnutých úvěrů klesl o 45%¹¹. Bylo to způsobeno zpřísněním požadavků na případné zájemce o hypotéky, jelikož bankovní analytici předpokládají, že finanční krize a hospodářská recese negativním způsobem ovlivní příjmy občanů a mnoho lidí bude mít problémy se splacením úvěrů.

¹¹ <http://rus.newsru.ua/finance/05aug2008/unia.html>

3. Centrální banka

3.1 Funkce a úkoly

Centrální banka Ukrajiny byla založená v roce 1991 jako nástupce Ukrajinského republikového úřadu Gosbanky SSSR. Centrální banka je jednotnou institucí, která je centrálním orgánem, má sídlo v Kyjevě, republikovou pobočku v Krymu a 24 krajské pobočky.

Od 17 ledna 2001 na Ukrajině je účinný nový zákon „O bankách a bankovní činnosti“ (dále jen Zákon), který upravuje bankovní dohled, funkce a postavení Centrální banky, podmínky pro udělení licenci komerční bance atd. Tento zákon je velkou změnou v legislativě, která se týká bankovníctví na Ukrajině.

Bohužel na Ukrajině Centrální banka nemá příslušnou autoritu, jakou by měla mít, i když už jsou vidět společné rysy s centrálními bankami v zemích s tržní ekonomikou. Zákon poskytuje Centrální bance možnost se přiblížit tomu postavení, jaké by měla Centrální banka mít. Důležité je, že tento zákon určuje pozici Centrální banky v ekonomice státu.

Především musíme věnovat pozornost článkům, které ukazují na hlavní funkci Centrální banky – zabezpečení stability měny. Zákon nařizuje, že Centrální banka ve svých rozhodnutích v rámci měnové politiky je nezávislá a není nutné schválení těchto rozhodnutí jiným státním orgánem. Články 9 a 24 stanoví, že Centrální banka předkládá rozhodnutí Vrchní Radě Ukrajiny¹² pouze pro informování.

Zákon zakazuje poskytování úvěru státu pro krytí rozpočtových deficitů, čímž chrání Centrální banku před neustálým tlakem vlády. Přímé úvěrování státu je na Ukrajině zakázáno.

Zákon předpokládá finanční nezávislost Centrální banky na vládě. Ve článku 5 se můžeme dočíst, že rozpočet Centrální banky musí zabezpečovat její nezávislou činnost. Deficit rozpočtu Centrální banky je pokrýván z rozpočtu státního.

Podle Zákona představenstvo Centrální banky má následující funkce:

1. je nejvyšším orgánem Centrální banky Ukrajiny,
2. schvaluje rozpočet Centrální banky, rezervní fondy a stanoví povinné minimální rezervy,

¹² Vrchní Ráda – ukrajinský parlament – je jediným orgánem zákonodární moci. Jednokomorový parlament ukrajinské republiky tvoří 450 poslanců, zvolených v přímých volbách na čtyřletý termín.

3. uzavírá smlouvy v hodnotě, která převyšuje Vlastní kapitál Centrální banky Ukrajiny,
4. určuje kriteria pro hodnocení činnosti Centrální banky Ukrajiny.

Statutárním orgánem Centrální banky je Rada, členové jsou jmenováni předsedou Vrchní rady Ukrajiny. Předseda Rady je jmenován Vrchní radou na funkční období 4 roky.

Legislativa Ukrajiny určuje postavení Centrální banky na první úrovni dvouúrovňového systému. Centrální banka je výhradním emitentem hotovostních peněz, bankou bank, bankou státu, provádí měnovou, devizovou a stabilizační politiku. Centrální banka určuje technické a organizační principy obratu peněz:

1. pravidla pro úschovu, přepravu a inkasování peněz,
2. pravidla pro provádění peněžních operací,
3. spravuje rezervní fondy bankovek a mincí,
4. stanoví podmínky pro bezhotovostní platební styk,
5. organizuje zúčtování mezi komerčními bankami Ukrajiny,
6. zastupuje stát navenek v otázkách měnové a úvěrové politiky,
7. stanoví pravidla a registruje komerční banky,
8. uděluje licence pro provádění devizových a valutních operací,
9. dohlíží nad činností komerčních bank,
10. poskytuje úvěry komerčním bankám,
11. stanoví oficiální kurz měny Ukrajiny,
12. spravuje zlaté rezervy státu.

Hlavním úkolem banky je zabezpečení stability peněžní jednotky. Centrální banka má následující nástroje pro dosažení tohoto cíle:

- 1) refinancování (úvěrová politika),
- 2) regulace povinných minimálních rezerv,
- 3) regulace likvidity komerčních bank,

Ve článku 17 Zákona je popsán proces udělení státní licenci nebo odmítnutí udělení licenci komerční bance:

„Rozhodnutí o udělení státní licenci komerční bance nebo rozhodnutí o odmítnutí udělení licenci je přijímáno Centrální bankou Ukrajiny ve lhůtě tří měsíců od podání žádosti o udělení licenci a příslušných dokumentů.“

V předcházející právní normě, která upravovala činnost bank, bylo udělení licenci upraveno podrobně, lhůta pro rozhodnutí Centrální banky činila jeden měsíc a v případě nedodržení této lhůty žadatel měl nárok na peněžní plnění. V porovnání s Českou republikou, je to lhůta poměrně krátká, protože v České republice podle zákona o bankách, §40 odstavce 3 se žádosti vyhová (nevyhoví) ve lhůtě 6 měsíců¹³.

V článku 18 Zákona se můžeme dozvědět důvody, proč Centrální banka může zamítnout žádost o udělení licenci komerční bance:

„Centrální banka Ukrajiny může zamítnout žádost o udělení licenci pokud...

5) odborná způsobilost a renomé předsedy a členů výkonného orgánů neodpovídá požadavkům Centrální banky Ukrajiny...“

Toto jasně ukazuje na to, že udělení licenci komerční bance závisí kromě jiné na subjektivním názoru členů Centrální banky Ukrajiny. V případě odmítnutí poskytnutí licenci z důvodu, uvedeném v článku 18 odstavci 5, žadatel se může dovolávat u soudu ochrany jeho dobrého jména.

V České republice podmínky pro odnětí bankovní licence stanoví §34 a následující zákona o bankách.¹⁴ Podmínky pro odnětí licence jsou jasné a nevážou se na subjektivní názor žádného bankovního orgánu.

Článek 64 stanoví:

„Bankám je zakázáno uzavírat smlouvy s anonymními osobami.

¹³ §40 odst. 3 zákona o bankách: „Česká národní banka vydá rozhodnutí o udělení licence, o změně licence nebo o zamítnutí žádosti o licenci či o změnu licence do 6 měsíců ode dne zahájení správního řízení a rozhodnutí do této lhůty doručí. V případě, že podaná žádost nebyla úplná a Česká národní banka si vyžádala její doplnění, vydá Česká národní banka rozhodnutí do 12 měsíců ode dne zahájení správního řízení a rozhodnutí do této lhůty doručí“.

¹⁴ §34, odst. 2: „Licence může být dále odňata, jestliže

a) banka nebo pobočka zahraniční banky nezahájila činnost do 12 měsíců ode dne udělení licence nebo jestliže po dobu 6 měsíců nepřijímá vklady od veřejnosti nebo neposkytuje úvěry,

b) licence byla získána na základě nepravdivých údajů uvedených v žádosti.“

Banky jsou povinny identifikovat všechny osoby, které provádí značné a/nebo podezřelé operace. Značné jsou bezhotovostní operace, které předpokládají částku vyšší než 50 000 eur a hotovostní operace v částce vyšší než 10 000 eur.

Podezřelou je operace, která je uskutečněna za neobvyklých podmínek a je komplikována. Podezřelou je i operace, která není v souladu se zákony Ukrajiny.

Podle tohoto článku banky mají dodatečné starosti při ověřování důvěryhodnosti klienta a subjektivním hodnocení postavení klienta. V porovnání s právními normami západních zemí můžu říct, že není respektována ochrana osobních údajů klienta banky a není požadováno ani rozhodnutí soudu pro uveřejnění osobních údajů. Podobné ustanovení je i v článku 72 Zákona, ve kterém je uvedeno, že:

„Centrální banka Ukrajiny má právo ověřovat totožnost osob, které spadají do bankovního dohledu. Při ověřování osobních údajů Centrální banka je oprávněna požadovat jakoukoliv informaci ve stanovené lhůtě.“

3.2 Emise oběživa

Emisní operace Centrální banky je využitím jeho monopolního práva na emisi oběživa a bezhotovostních peněz. Emisní operace jsou pro Centrální banku Ukrajiny hlavním nástrojem pro ovlivňování peněžní zásoby stejně jako PMR a nástroje úvěrové politiky. Centrální banka má své rezervní fondy – peněžní jednotky, které nejsou v oběhu. Rezervní fondy jsou vytvořeny v některých komerčních bankách. Prostředky, které jsou v rezervních fondech, jsou spravovány nejvyššími orgány Centrální banky a jejích poboček. Pouze s jejich souhlasem peníze mohou být přemístěny z rezervních fondů do pokladen. Přemístění peněz z pokladen do rezervních fondů znamená stahování peněz z ekonomiky. Tyto operace se provádí automaticky při převýšení limitů v pokladnách. Ale Centrální banka může měnit emisi oběživa pouze podle potřeby hospodářství.

Povolení k emisi peněz uděluje ředitel pobočky Centrální banky nebo jiná osoba, která má v kompetenci spravování rezervních fondů. Povolení se uděluje ve formě emisních telegramů, které jsou příslušným způsobem kódovány. Tyto telegramy nařizují přemístění určité částky hotovostních peněz z rezervních fondů do pokladny banky nebo užití dodatečných peněžních zůstatků, které má banka. V případě, že pobočka nemá dostatek dodatečných peněžních zůstatků nebo peněz v rezervním fondu, pobočka dostává hotovost z centrální pokladny.

3.3. Mezibankovní operace

Bezhotovostní platby mezi bankami je součástí platebního mechanismu státu. Převod peněz jednoho podnikatele jinému je nejčastěji spojen s komunikací bank.

Převod peněz se uskuteční pouze v případě, že komerční banka má dostatek prostředků na svém kreditním účtu. Existuje pojem „neoprávněná emise bezhotovostních peněz bankou“, který znamená, že banka nemůže poskytovat jakkoliv mnoho úvěrů.

Centrální banka nemůže povolit takovou emisi, proto má přísný režim pro dodržování stanovených pravidel. Při debetním zůstatku na bilanci banky komerční banka je povinná platit procenta z debetní částky. V případě debetního zůstatku bilance tří nebo vícekrát nebo 10 pracovních dnů v průběhu měsíce, regionální pobočka Centrální banky zajistí postih komerční banky v rozsahu, stanoveném Zákonem.

3.4 Úvěrové operace

Centrální banka Ukrajiny úvěruje komerční banky bez ohledu na sumu pasiv ve své rozvaze. Pasiva Centrální banky se zvyšují s každým poskytnutým úvěrem.

Poskytnutí úvěru také znamená emisi peněz v mezibankovním sektoru. Úvěr, poskytnutý Centrální bankou zajistí přerozdělení peněz mezi komerčními bankami.

Zvláštní vztahy jsou mezi Centrální bankou Ukrajiny a Centrální spořitelnou Ukrajiny. Podle zákona „o bankách a bankovní činnosti“ všechny prostředky, které nashromáždí Centrální spořitelna, jsou předávány Centrální bance za určitou odměnu.

Úvěrování podnikatelských osob je zakázáno. Úvěry se poskytují podnikatelům, kteří jsou v bezprostředním vztahu s Centrální bankou, zabezpečují její činnost. Z fondu finančních odměn se poskytují Úvěry zaměstnancům Centrální banky.

3.5 Bankovní dohled

Centrální banka dohlíží nad činností komerčních bank, jejich poboček, filiálek na území Ukrajiny. Tento dohled by měl zabezpečovat stabilitu bankovního systému, chránění zájmů věřitelů, snížení rizik v činnosti komerčních bank.

Banky čelí následujícím vnějším rizikům:

- 1) úvěrové riziko
- 2) riziko likvidity (neschopnost se dostat svým závazkům z důvodu nedostatku peněžních jednotek),
- 3) devizové riziko (nepříznivý vliv výkyvů devizových kurzů – v režimu pohyblivého kurzu),
- 4) úrokové riziko (ztráty, způsobené změnou úrokové sazby)
- 5) riziko, spojené s cennými papíry (změny kurzů cenných papírů, které banka má ve svém portfoliu)

Mezi vnitřní patří rizika, která jsou spojená s lidským faktorem (kvalifikace zaměstnanců, vnitřní rad banky, auditorské služby), technické faktory, které zabezpečují fungování systémů, bezpečnostní systémy, účetnictví atd.

Dohled provádí Úřad bankovního dohledu Centrální banky Ukrajiny. Každý měsíc banky musí předložit následující informace ke kontrole:

- 1) rozvahu,
- 2) zprávu o úvěrovém portfoliu,
- 3) zprávu o portfoliu s cennými papíry,
- 4) zprávu o devizových pozicích,
- 5) zprávu o úrokové sazbě.

Ve lhůtě 5 dnů je komerční banka povinná předložit zprávu o provedeném externím auditu v bance a zprávu o poskytnutých „velkých“ úvěrech. Komerční banka musí poskytnout i jiné informace Úřadu bankovního dohledu i v případě, že tato informace bude komerčním tajemstvím. Informace nemůže být šířená bez souhlasu komerční banky.

Bankovní dohled se člení na tři složky:

Obecný dohled je prováděn nad stabilně fungujícími bankami, které jsou finančně stabilní, splňují ekonomické požadavky, legislativní normy a nařízení Centrální banky, mají dobré jméno. Obecný dohled spočívá v kontrole plnění ekonomických norem a kontrole výkazů bank. Informace o porušení norem je posílána nejvyšším orgánům Centrální banky.

Zvýšený dohled se použije pro banky, které občas porušují ekonomické normy nebo jiné menší nedodržení standardů, nejsou ani finančně stabilní.

Dohled nejvyššího stupně se použije pro banky, které pravidelně porušují ekonomické normy a závazným způsobem porušují předpisy a standardy.

3.6 Regulace povinných minimálních rezerv

Je to jeden z nástrojů, který je aktivně používán Centrální bankou pro kontrolu činnosti komerčních bank a regulaci této činnosti. Povinné minimální rezervy jsou neúročené vklady komerčních bank u Centrální banky, hodnota kterých je určena procentem od závazků banky, a to jak na běžné závazky, tak i na dlouhodobé.

Zákonem je určeno oprávnění Centrální banky samostatně stanovit výši povinných minimálních rezerv a druhy závazků, na které se rezervy vztahují.

Povinné minimální rezervy, které banka je povinná držet na speciálních účtech u Centrální banky Ukrajiny jsou stanoveny na úrovni 2% od běžných vkladů právnických a

fyzických osob (oproti 4% v roce 2006) a 3% od terminovaných vkladů právnických a fyzických osob (oproti 6% v roce 2006). Výše PMR byla snížena v důsledku analýzy situace na trhu peněz a úvěru. Snížení PMR na Ukrajině bude přispívat k vyšší likviditě komerčních bank na Ukrajině.

Komerční banky jsou povinné vytvářet rezervní fondy pro krytí neočekávaných ztrát. Velikost rezervních fondů musí být minimálně 5% zisku banky, maximálně 25% vlastního kapitálu banky.

Podle právních předpisů komerční banka musí vytvářet i jiné fondy pro krytí ztrát.

3.7 Regulace solventnosti komerčních bank

Zabezpečení finanční stability bank je nutnou podmínkou pro fungování ekonomiky. Banku zajímají investice, které jsou nejvíc výnosné, a ty jsou právě ty nejrizikovější. Banka se často účastní v operacích s vysokým stupněm rizika.

Legislativa na Ukrajině deleguje regulaci solventnosti komerčních bank na Centrální banku. Komerční banky musí dodržovat stanované standardy a normy:

1. minimální výši základního kapitálu,
2. přiměřenost kapitálu
3. likviditu rozvahy, (okamžitá likvidita – min. 20%; běžná likvidita – min. 100%, pohotová likvidita – min. 20%),
4. respektování principu opatrnosti,
5. rezervní fondy banky (min. 5 procent ze zisku banky, max. 25 procent vlastního kapitálu).

4. Komerční banky

Komerční banky je základní složkou úvěrového systému země, který se skládá z úvěrových institucí, které provádí různé operace pro své klienty.

Základním cílem komerčních bank, které se zakládaly na Ukrajině v 90 letech, bylo poskytování široké škály bankovních služeb. Postavení komerčních bank měly tentokrát státní specializované banky.

Založení komerčních bank je regulováno zákony: „o bankách a bankovní činnosti“, „o průmyslových družstvech“, „o cenných papírech a kapitálovém trhu“, „o podnikání“, „o auditu“, „o zahraničních investicích“, „o úvěrech“ atd.

Jedním z hlavních cílů bank je dosažení zisku, ze kterého jsou placeny dividendy její akcionářům, vytvářejí se rezervy banky a zvyšuje se blahobyt zaměstnanců banky.

Původně se komerční banky zakládaly jako odvětvové. Některé banky vznikaly jako dceřiny pobočky státních bank. Jedním z příkladů je Ukribank. To znamená, že Ukribank byl státní bankou, která založila na komerčním základě dceřinou pobočku. Tato pobočka měla povolení poskytovat stejné služby a fungovat za stejných podmínek jako státní banka.

Banky jako Demosbank, Kyjevský družstevní banka vznikaly jako družstevní komerční banky. Je to vysvětleno tím, že v té době družstva byly jedinou tržní strukturou, která fungovala vedle státních podniků, někdy těsně propojená.

Později zakladateli komerčních bank se stávaly fyzické a právnické osoby. Státní banky se měly převést do postavení komerčních. Nově vzniklé banky byly taky bankami komerčními. To mělo za následek nerovné postavení dlouhodobě existujících bank a nově založených. Ukrajinské ekonomové tvrdili, že efektivněji by bylo převést státní banky do postavení specializovaných. Každá banka by se zaměřila na určitou oblast: zemědělství, strojírenství, průmysl atd. a poskytovala úvěry podnikům v těchto oblastech za nízký úrok, čímž by podporovala tyto odvětví. Stát by poskytoval dotace takovým bankám.

Z podmínek tržní ekonomiky byly velké změny v oblasti bankovní kontroly. Předtím banky měly postavení kontrolorů v oblasti hospodářství, v současné době tato kontrola se provádí na partnerském základě mezi bankou a jejími klienty.

4.1 Klasifikace bank

Komerční banky jsou tříděny podle některých kritérií. Podle formy vlastnictví se dělí na státní a soukromé. Podle formy organizace mezi komerčními bankami převládají akciové společnosti. Podle kritéria poskytovaných služeb banky mohou být univerzálními a specializovanými. Podle teritoriální příslušnosti banky jsou mezinárodní, celostátní a regionální.

S akciemi bank s veřejnou nabídkou se volně obchoduje na burze. Mohou je nabývat fyzické a právnické osoby. Banky bez veřejné nabídky akcií nabízejí své akcie především svým akcionářům. Pružnou strukturu mají banky, které jsou založeny jako společnosti s ručením omezeným. Počet společníků v takovém podniku se může zvyšovat; každý společník musí mít registraci v Centrální bance.

V současnosti banky Ukrajiny chtějí být univerzálními, to znamená poskytovat všechny bankovní služby. Specializované banky zatím nejsou, ale některé banky začaly zakládat své specializované pobočky (úvěrové a investiční).

Mezinárodní banky se zakládají pomocí zahraničního kapitálu a mohou mít pobočky v jiných státech. Například První ukrajinská mezinárodní banka, Diamena-banka. Většina bank je regionálních. Poskytují služby klientům určité oblasti, kraje, regionu.

4.2 Založení a činnost komerčních bank

Akcionářem komerčních bank mohou být ukrajinské a zahraniční právnické a fyzické osoby s výjimkou poslanců, zástupců poslanců, politických stran a výkonných orgánů. Zakladatelem nově založené banky nemůže být jiná komerční banka. Nesmí to být taky vojáci, státní zástupci, soudci, notáři a členové orgánů státní správy. Zákon stanoví, že nemůže akcionářem banky být osoba, která má zákaz provozování činnosti, která je spojená s bankovníctvím ve stanovené lhůtě. Nesmí to být ani osoba, která byla odsouzená za krádež, podvod.

Zakladateli musí podepsat smlouvu, který určuje body jejích činnosti, odpovědnost před třetími osobami a akcionáři, před Centrální bankou.

Pokud je to banka s veřejnou nabídkou akcií, potom společníci musí registrovat v Ministerstvu financí Ukrajiny informaci o emisi cenných papírů. Pro registraci je nutné předložit následující doklady:

- 1) žádost o registraci informací,
- 2) prospekt cenných papírů,
- 3) doklad o zaplacení registračního poplatku.

Po registraci banky a ověření finančních postavení každého akcionáře valná hromada předloží do dvou týdnů následující doklady:

- 1) žádost o registraci banky pro podpis předsedy shromáždění,
- 2) základající dokument, podepsaný zakladateli banky s úředně ověřenými podpisy,
- 3) stanovy, které jsou doložené podpisy valné hromady a předsedy shromáždění,
- 4) protokol ústavodárného shromáždění,
- 5) účetní výkazy akcionářů,
- 6) auditorskou zprávu (od auditorské organizace, která má licenci Centrální banky Ukrajiny),
- 7) potvrzení o příslušné budově, která bude využívána jako kancelář banky atd.

Komerční banky mohou otevírat své pobočky a zastoupení na území Ukrajiny a v jiných státech na základě písemného souhlasu regionálního vedení Centrální banky Ukrajiny. Nutnou podmínkou je navýšení základního kapitálu banky. Ani pobočka, ani zastoupení nejsou nově vytvořenými právníckými osobami. Vystupují jako oddělení banky, její jménem a na její odpovědnost na základě vnitřního řádu mateřské banky.

Pobočka se zaregistruje ve lhůtě tří měsíců od dodání všech nutných dokladů. Registrované pobočce vedení Centrální banky přiděluje šestimístní číslo, které je identifikačním číslem v úřadech a státních orgánech.

Základní kapitál při založení banky na Ukrajině činí:

- 1) pro korporální místní banky – €1 000 000,
- 2) pro komerční regionální banky – €3 000 000,
- 3) pro banky, které podnikají na celém území Ukrajiny – €5 000 000.

Základní kapitál se může lišit v závislosti od specializace banky, výši stanoví Centrální banka Ukrajiny, ale nemůže být nižší stanovenou v zákoně. Bez souhlasu Centrální banky Ukrajiny komerční banka nemůže snižovat základní kapitál.

Pro zvýšení základního kapitálu komerční banky mají určitou politiku v oblasti dividend, která zajišťuje zvýšení tržní ceny akcií. To způsobuje prodej akcií za vysokou tržní cenu a vytváří kurzovní rozdíl, který je používán bankami v případě hyperinflace pro indexaci akcií předcházejících emisí. Pro zvýšení základního kapitálu může být použit nerozdělený zisk banky nebo nevyplacená dividendy.

Základní kapitál banky má velký význam při vzniku velkých ztrát nebo mimořádných nákladů (nesplácení úroků a úvěrů klienty banky). V tomto případě na krytí ztráty je používán rezervní fond banky, který hraje role „mimořádného zajištění“.

4.3 Orgány banky

Zákon nařizuje vytvoření nejvyšších a kontrolních orgánů. Nejvyššími orgány banky jsou: rada ředitelů, představenstvo a dozorčí rada. Kontrolními orgány jsou: útvar interního auditu banky a revizní komise.

Představenstvo banky stanoví a dohlíží nad činnostmi banky, doplňuje a mění Ústavu banky, zvyšuje/snižuje základní kapitál banky, jmenuje a odvolává předsedu dozorčí rady, revizní komise, schvaluje výroční zprávy banky a dceřiných poboček, auditorskou zprávu a zprávu externího auditu.

Dozorčí rada komerční banky je jmenována všemi účastníky banky. Členové dozorčí rady nemůžou být zároveň členy rady ředitelů a revizní komise. Dozorčí rada má následující funkce:

- 1) jmenuje a odvolává předsedu a členy rady ředitelů banky,
- 2) kontroluje činnost rady ředitelů banky,
- 3) stanoví postupy při kontrole a revizích v bance,
- 4) přijímá rozhodnutí pro krytí ztrát banky,
- 5) přijímá rozhodnutí pro založení, likvidaci a reorganizaci dceřiných poboček banky,
- 6) určuje mzdu a finanční odměny zaměstnancům banky atd.

Rada ředitelů banky je výkonným orgánem, který dohlíží na každodenní činnost banky, vytváří fondy, které jsou nutné pro základní činnost banky, odpovídá za efektivnost činnosti banky. Rada ředitelů vystupuje navenek jménem banky, je odpovědná představenstvu a dozorčí radě banky.

Kontrolní orgány sledují, jestli činnost banky je v souladu s právními předpisy a předpisy Centrální banky Ukrajiny, prověřuje zprávy auditorů, hodnotí finanční stabilitu a solventnost banky. Členy revizní komise mohou být pracovníky banky.

4.4 Příjmy, výdaje a zisk komerčních bank

Cílem komerčních bank je dosažení zisku, který je použit pro vyplácení dividend, vytváření rezervních fondů, zvýšení kapitálu banky. Zisk banky je rozdíl mezi její hrubými příjmy a výdaji.

Hrubý zisk banky je závislý především na výši poskytnutých úvěrů, úrokové sazbě a struktuře aktiv banky. Hlavním příjmem mnoha komerčních bank Ukrajiny jsou procenta, která banka dostává od dlužníků, kteří půjčují od banky peníze. Prostředky, které banka poskytuje, jsou vklady věřitelů a klientů banky.

Úroková sazba se určuje individuálně pro každého klienta v závislosti na rizikovosti poskytnutého úvěru, velikosti úvěru a dobrém jménu klienta. Sazba není stejná pro různé klienty banky.

Při určení úrokové sazby se přihlíží také:

- 1) k úrokové sazbě, která je určena Centrální bankou,
- 2) k úrokové sazbě na úvěrovém trhu,
- 3) k poměru poptávky po úvěrech a nabídky úvěrů,
- 4) k riziku,
- 5) k době, na kterou se úvěr poskytuje,
- 6) k předpokládanému rozvoji ekonomiky a úrovni inflace.

Většina bank má též příjem z valutních a devizových operací a z operací s cennými papíry. Na Ukrajině trh cenných papírů není rozvinutý, proto příjmy bank v této oblasti nejsou

až tak velké. Banka musí mít licenci pro takové obchody, které jsou udělovány Ministerstvem financí Ukrajiny a Centrální bankou.

Některé banky účtují klientům poplatky za provádění běžných operací – peněžní převody, inkasování, hypoteční úvěry atd. Poplatky musí pokrývat výdaje banky za této operace včetně regionálních plateb.

V struktuře příjmů mají Ukrajinské banky největší zisk (58%) z procent za poskytované úvěry, 19,8% příjmy z obchodní činnosti a 22,1% ostatní příjmy.

Fixními náklady banky jsou mzdy, administrativní poplatky, nájemné, požární zabezpečení, pojištění atd. Variabilními náklady jsou úroky, náklady na reklamu, poštovné atd.

V souladu s normami banky určují svůj zisk čtvrtletně, k poslednímu dnu čtvrtletí. Z tohoto zisku banky musí odvádět daně a pokuty. Po zaplacení všech daní a pokut banka musí přidělit do rezervního fondu 5 procent zbylého zisku. Ze zbytkové hodnoty banka přidělí prostředky do fondu na rozvoj banky, do sponzorských a nadačních fondů a odměny pracovníkům banky. Zbytek se použije na výplatu dividend nebo na zvýšení ostatních fondů nebo základního kapitálu.

Pro přehlednost uvádím 12 největších bank na Ukrajině a jejich rating¹⁵ z roku 2006:

Tab. 1: Údaje bank na Ukrajině

Údaje ukrajinských bank							
	Banka	Celková aktiva	Úvěry	Závazky	Základní kapitál	Vlastní kapitál	Zisk/ztráta
1	Privatbank	29 505	24 170	26 969	1 582	2 536	253,796
2	Aval	25 176	20 797	23 022	1 500	2 154	316,183
3	Ukrsibbank	17 836	13 319	16 369	1 250	1 467	42,42
4	Proinvestbank	16 819	14 016	15 290	200	1 529	180,234
5	Ukrsimbank	16 128	12 495	14 795	918	1 333	267,911
6	Ukrsocbank	14 216	10 739	12 666	369	1 549	223,878
7	Raiffeisen Ukrajina	9 972	8 517	9 115	520	857	228,965
8	Oščadbank	9 316	3 797	8 417	722	899	123,505
9	Nadra	8 791	6 146	8 071	240	720	170,676
10	Finance a Kredit	6 104	4 996	5 457	494	647	61,409

¹⁵ Údaje jsou v milionech hřiven

11	Brokbiznesbank	5 717	4 027	4 909	523	808	28,962
12	Ukrprombank	5 272	4 578	4 605	590	668	35,346
Celkem		164 852	127 597	149 686	8 908	15 167	1933,286

V roce 2007 je na území Ukrajiny 183 registrovaných komerčních bank, z nichž 159 obdrželo platnou bankovní licenci NBU.

Vlastněny státem jsou dvě banky, a to Oščadbank (Státní spořitelna) a Děržavnyj export-import bank (Ukreksimbank). V současné době (rok 2007) existuje pět bank vlastněných cizím kapitálem: Calyon, Citibank, HVB Ukraine, ING a Raiffeisenbank. V polovině roku 2006 koupila společnost PPF ukrajinskou banku Bank Agrobank.

Tab. 2: Hlavní banky a pojišťovny na území Ukrajiny:

Pořadí	Název	Místo
1	Privatbank	Dněpropetrovk
2	OTP Bank	Kyjev
3	Ukrsocbank	Kyjev
4	Ukrsimbank	Kyjev
5	Ukrsibbank	Charkov
6	Ukrprombank	Kyjev
7	Nadra	Kyjev
8	Pum	Doněck
9	Brokbyzněsbank	Kyjev
10	Raiffeisenbank	Kyjev

5. Finanční krize na Ukrajině

5.1. Úvod

Stejně jako i v USA byla krize na Ukrajině způsobena spekulací bublinou, která vznikla na trhu nemovitostí. Krize na Ukrajině měla však svá specifika. Ukrajinský bankovní sektor je velmi slabý, ekonomika je silně závislá na exportu oceli a chemických výrobků. Průmysl je silně závislý na dovozu energetických surovin z Ruska a stredoasijských zemí. Všechny tyto okolnosti velice špatným způsobem ovlivnily hospodářství mé země. Ekonomická krize a následná recese způsobila největší potíže bankám, které následně ovlivnily jedno z nejdůležitějších odvětví průmyslu – hutnictví a těžbu uhlí.

Krize na Ukrajinu dorazila na konci roku 2008. V následující kapitole se pokusím přiblížit čtenáři svůj názor na ekonomickou recesi na Ukrajině, který podpořím konkrétními fakty a čísly. Zaměřím se především na bankovní sektor, burzu CP a ukrajinský průmysl. Pro zajímavost také uvedu průběh krize v několika zemích SNG.

5.2 Makroekonomické ukazatele

Než přejdu k charakteristice finanční krize na Ukrajině, pokusím se definovat základní makroekonomické ukazatele. Analýza těchto ukazatelů nám poskytne přehled ekonomické situace na Ukrajině. Rozhodla jsem se, že rozeberu inflaci, tempo růstu HDP a vývoj nezaměstnanosti. Pro větší přehled a větší vypovídající schopnosti své analýzy použiji aplikaci dvou cenových indexů – CPI a PPI, také jsem rozdělila export a import na země SNG a ostatní země. Primárním cílem této práce nejsou makroekonomické ukazatele, ale jejich základní výčet, který by poskytl lepší přehled o vývoji ekonomické situace na Ukrajině.

Tabulka 1. Meziroční změny nejdůležitějších ukazatelů

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
HDP	5,2%	9,6%	12,1%	2,6%	7,1%	7,3%
PPI	3%	8%	20%	17%	10%	19,5%
CPI	1%	5%	9%	14%	9%	12,8%
Export do zemí SNG	-6%	38%	42%	26%	18%	47%
Export do ostatních zemí	17%	25%	42%	-2%	9%	19,2%
Import ze zemí SNG	2%	28%	32%	12%	19%	27%
Import z ostatních zemí	15%	44%	20%	39%	30%	41%
Nezaměstnanost	3,68%	3,8%	3,6%	3,5%	3,2%	2,8%

Zdroj: <http://www.cisstat.com/rus/ukr.htm>

Jak je vidět z výše uvedené tabulky, ukrajinská ekonomika během posledních 6 let zažívala období ekonomického růstu. HDP rostl rychlým tempem, v roce 2004 ve srovnání

s předchozím rokem růst činil 12,4%. Na druhé straně došlo k růstu cenové hladiny. Neustále rostoucí objem exportu a importu také nasvědčuje o ekonomickém růstu. U exportu stojí za povšimnutí rok 2007, kdy tempo růstu činilo neuvěřitelných 47%. U importu byl největší růst zaznamenán v roce 2003, kdy objem importu z ostatních zemí (všechny země, kromě SNG) vzrostl o 44%. Nezaměstnanost je na příznivé úrovni, tempo růstu nepřevyšuje 4%. Na Ukrajině je velká inflace, která se pohybuje řádově v desítkách procent, nejvyšší tempo růstu inflace bylo zaznamenáno pomocí indexu cen spotřebitelů v roce 2004 (20%).

Na konci roku však přišel zlom. Podle oficiálních údajů byl v říjnu tohoto roku poprvé od roku 2005 zaznamenán pokles tempa růstu HDP. Podle těchto údajů vzrostl HDP pouze o 2,1% ve srovnání s minulým rokem¹⁶. Pokles tempa růstu byl zaznamenán téměř ve všech oblastech. Sekundární sektor klesl o 0,3%, stavebnictví kleslo o neuvěřitelných 12,7%.

¹⁶ <http://www.krizis2008.com.ua/story.php>

5.3 Příčiny krize na Ukrajině

5.3.1 Úvod

Krize na Ukrajině začala trochu později, než v zemích EU. Bylo to způsobeno tím, že Ukrajina není tak zapojena do mezinárodních finančních trhů jak země EU. Krize měla však daleko větší dopad na ukrajinskou ekonomiku.

Rozhodla jsem se, že podrobně prozkoumám příčiny ekonomické krize na Ukrajině. Našla jsem celou řadu příčin, ale soustředím se pouze na ty nejdůležitější a nebudu brát v potaz populistická tvrzení. V následujícím textu se pokusím odpovědět na otázku proč ukrajinská ekonomika byla postižena krizí daleko víc, než ostatní země.

5.3.2 Půjčky ze zahraničí

Na konci 90. let do Ukrajiny začal směřovat obrovský přítok zahraničních investic. Ukrajinské banky se dostaly k finančním prostředkům mezinárodních bankovních skupin. Mezinárodní finanční skupiny velice rády poskytovaly finanční prostředky ukrajinským bankám, protože potenciální výnosy ve východní Evropě byly na daleko vyšší úrovni v porovnání s rozvinutými zeměmi.

Jako důsledek této skutečnosti, mezi rokem 2004 až rokem 2007 portfolio ukrajinských bank, složené z půjček zahraničních partnerů vzrostlo desetkrát, v absolutních číslech. Není to úplně ideální situace, jelikož za sledované období HDP vzrostlo pouze dvakrát. Svědčí to o tom, že tempo růstu reálného sektoru ekonomiky bylo daleko menší, než tempo růstu finančního sektoru.

Velice snadno mohu dokázat své tvrzení o tom, že zahraniční banky raději poskytovaly peníze ukrajinským bankám tím, že uvedu základní sazbu, existující v každé ekonomice – jedná se o diskontní sazbu vyhlášenou ČNB a ukrajinskou centrální bankou. Údaje jsou uvedeny v následující tabulce.

Jak je patrné z tabulky, diskontní sazby dvou bank se liší ve stovkách procent, výnosy na Ukrajině jsou daleko zajímavější, než v zemích EU. Největšího rozdílu bylo dosaženo v roce 2009, kdy diskontní sazba v ČR byla šestnáctkrát menší než na Ukrajině, toto způsobilo příliv peněžních prostředků na Ukrajinu.

Tabulka 2

	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Česká centrální banka	1,5%	1%	1,5%	2,25%	1,75%	0,75%
Ukrajinská centrální banka	9%	9,5%	8,5%	8,4%	12%	12%

Zdroj: http://www.cnb.cz/m2export/sites/www.cnb.cz/cs/faq/faq_diskontni_historie.txt,
<http://www.bank.gov.ua/Statist/index.htm> .

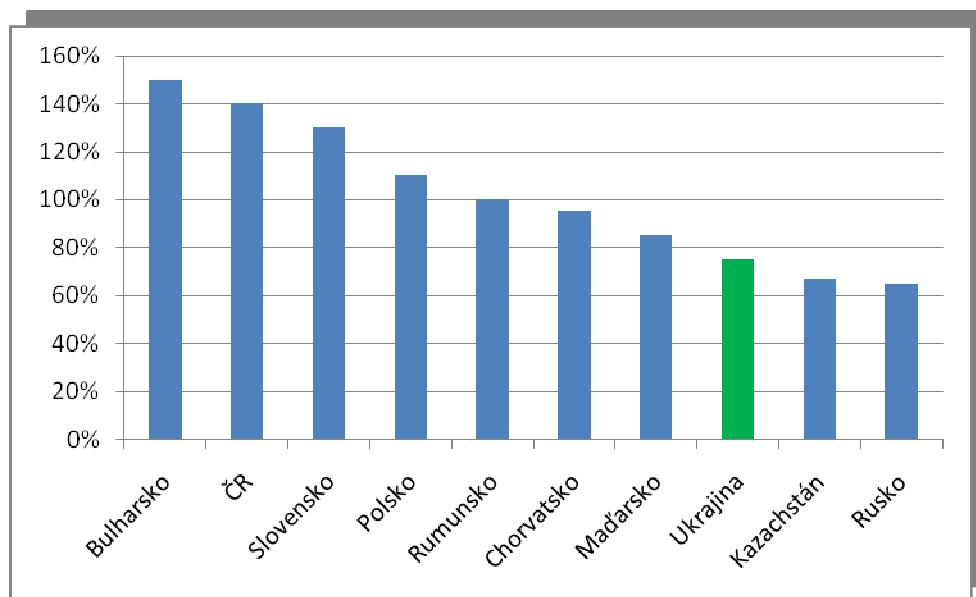
Dle mého názoru se jednalo o velmi nepříznivou situaci, protože banky ztratily pozornost tím, že peníze, které dostávaly z EU, půjčovaly bez ohledu na finanční situaci dlužníka.

5.3.3 Výdaje jsou vyšší, než příjmy

Bohužel musím poznamenat, že ukrajinští občané utrácejí příliš mnoho. K tomu velice „módním“ trendem je financování svých potřeb z bankovních půjček. Dochází k tomu, že lidi vůbec nepočítali s tím, že jednou jejich příjmy mohou poklesnout a budou muset splácet dluhy, kromě toho z vlastních zkušeností mohu říct, že většina občanů nemá tušení o základech fungování finančního trhu.

Jako důkaz svého tvrzení uvádím následující graf, který poskytuje informaci o vztahu mezi poskytnutými půjčkami a termínovanými a běžnými vklady bank (půjčky/vklady). Vztah je uveden v procentech. Jak vidíme z grafu, poskytnuté peníze nejsou kryté ani 80% vklady. Samozřejmě jsou i jiné nebankovní subjekty: podílové a penzijní fondy atd., ale tyto společnosti nehrají na ukrajinském finančním trhu tak velkou roli.

Obrázek 3

Zdroj: Deloitte, perspektivy vývoje bankovníctví na Ukrajině, 2007.

V České republice pokud chcete vložit peníze do podílového fondu je ze zákona povinností udělat test, který odhalí vaši úroveň znalosti finančního trhu. Na základě testu makléř je schopen doporučit nejvhodnější produkt. Bohužel na Ukrajině to funguje úplně opačně: bankovní pracovníci se snaží za každou cenu prodat jakýkoliv bankovní produkt bez ohledu na profil investora.

5.3.4 Cizí měny

Na Ukrajině půjčky jsou velice často poskytovány v cizí měně, což podle mého názoru není moc vhodné z hlediska budoucího příznivého ekonomického vývoje. V dalším textu se zaměřím na vysvětlení svého názoru.

Riziko rychlého pohybu kurzu cizí měny je velké, což je rizikem pro banku, která drží velký objem svých finančních aktiv v cizích měnách. Pohyb kursu cizích měn je v podstatě nepředvídatelný, protože na kurs cizí měny má vliv celá řada okolností, která jsou těžce kvantifikovatelná. Podle společnosti Deloitte, 60% půjček poskytnutých ukrajinským občanům jsou v cizí měně.

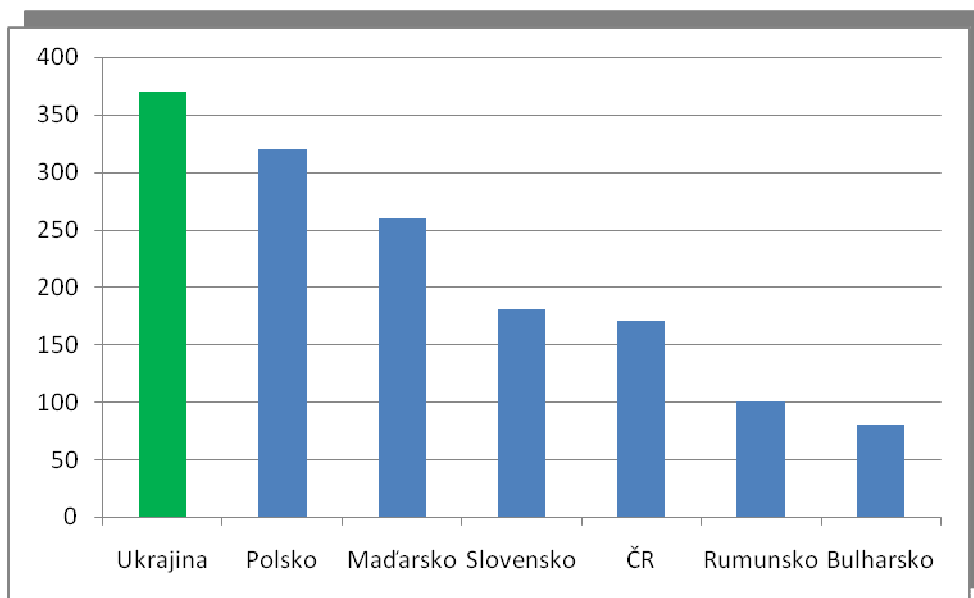
Kromě toho, podle odhadu společnosti Standard and Poors, fyzické osoby si vypůjčily peněžních prostředků v cizí měně od bankovního sektoru ve výši 35% HDP, což je opravdu velké číslo.

5.3.5 Řízení bank

Další příčiny toho, že krize výrazně zasáhla ukrajinskou ekonomiku a hlavně ukrajinské bankovníctví bych viděla v tom, že pracovníci komerčních bank a hlavně vedení bank nejednalo tak, jak by mělo.

Ukrajinské banky mají příliš mnoho poboček. Na základě šetření, které provedla společnost Deloitte, Ukrajina se umístila na prvním místě mezi sedmi státy podle počtu poboček na jeden milion obyvatel. Pochybuji o tom, že ukrajinské komerční nebo investiční bankovníctví potřebuje tolik pracovníků. Je to spíše způsobeno tím, že vedení bank se vůbec nesoustřeďuje na hospodárnost své činnosti. Tato strategie je sice dobrá, pokud se bavíme o ekonomice, která roste. Zlom přijde, až tempo růstu ekonomiky klesne nebo dokonce se začne pohybovat v záporných číslech.

Obrázek 4

Zdroj: Deloitte, perspektivy vývoje bankovníctví na Ukrajině, 2007.

Tento názor je potvrzen grafem č. 4. Na tomto grafu vidíme, že na Ukrajině připadá přibližně 370 bankovních pracovníků na milion obyvatel. Je to třikrát víc než v Bulharsku.

Další negativní skutečnost se týká odborné úrovni pracovníků ukrajinských bank. Bohužel v podnicích nefunguje personální politika, která by byla zaměřena na udržení pracovníků. Fluktuace zaměstnanců v bankovním sektoru je velmi vysoká.

5.3.6 Zadluženost ukrajinské ekonomiky

Přejděme k makroekonomickým ukazatelům. Zaprvé, chtěla bych připomenout to, co jsem zmínila v předchozí části své práce: Ukrajina je silně závislá na exportu surovin: hlavně oceli a uhlí. Těžba a následné zpracování těchto surovin tvoří významnou část rozpočtu a HDP. V případě poklesu zahraniční poptávky, výrazně klesne jak příjmová stránka ukrajinského rozpočtu, tak i HDP Ukrajiny.

Kromě makroekonomických důvodů, pokles HDP vyvolá i nespokojenost v sociální sféře: mnoho měst na Ukrajině jsou přímo závislé na existenci podniků působících v průmyslu.

Zadluženost nehraje zas až tak velkou roli v případě rostoucí ekonomiky, protože tempo růstu ukrajinské ekonomiky převyšovaly v minulých obdobích úroky z půjček. Zlom přišel s klesající poptávkou po produkci ukrajinského průmyslu.

5.3.7 Politická krize

Další příčinu krize bych viděla v politické situaci na Ukrajině. Bohužel musím konstatovat, že „oranžová revoluce“ nevyřešila otázku politické stability na Ukrajině. Nejvyšší politici místo konsolidace a spolupráce na odstranění následků krize pouze se hádají mezi sebou a snaží se vytěžit ze současné situace co nejvíc bonusů. Kromě snahy vytěžení bonusů ukrajinští politici se snaží najít co nejvíc kompromitující materiál na sebe.

Jsem svědkem toho, že dochází k rozdělení nejen v politickém životě, ale i v sociálním: východní část Ukrajiny není spokojená s výkonem funkcí premiérky Timošenko a prezidenta Jušenko, separatistické tendence na Krymu posilují. Mám jisté obavy o další vývoj Ukrajiny. Ze současné krize jsou v podstatě dvě nejhorší varianty řešení: může dojít k tomu, že se vlády

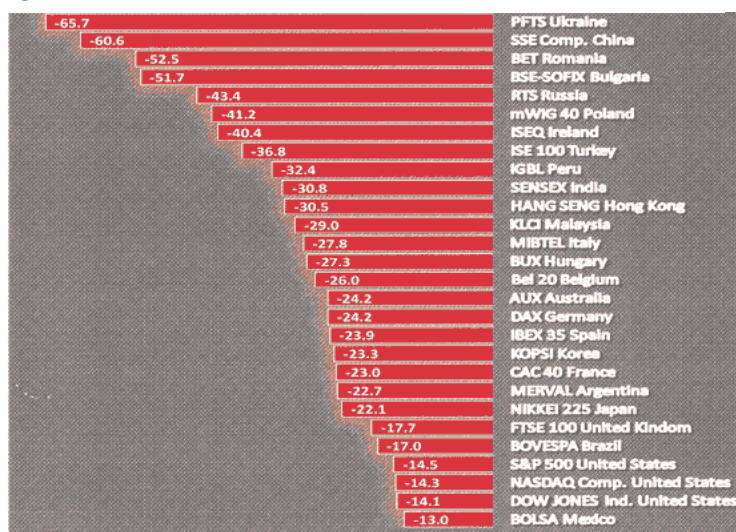
ujme diktátor, další variantu bych viděla v rozpadu Ukrajiny na tři části: západní, východní a Krym. Obavy o další vývoj Ukrajiny vyjadřují sousední země – zejména Polsko¹⁷.

Příkladem pro ukrajinskou politiku bych viděla v Rusku: na rozdíl od svého západního souseda tato země se dala dohromady a snaží se najít společné řešení krize. Centrální banka Ruska přijímá velice dobrá rozhodnutí a vedení CB se nesnaží ovlivnit politiku vlády.

5.3.8 Přecenění prognóz analytiků.

Na začátku r. 2008 analytici předpovídali růst burzy cenných papírů minimálně o 40% (v roce 2007 růst ukrajinského burzovního indexu PFTS činil neuvěřitelných 135%). Většina burzovních analytiků se dopustila zásadní chyby a ve svých prognózách vycházeli pouze z údajů z minulého období. Nálady investorů byly z velké míry ovlivněny obrovskou reklamní kampaní ukrajinských a.s., které v roce 2007 vynaložily velké peníze na propagaci svých akcií.

Obrázek 5

Zdroj: www.zpravy.kurzy.cz

Ukrajinská burza CP ale nedala za pravdu prognózám analytiků. Od ledna do listopadu 2008 burza zažila obrovský propad. Podle jednoho z ekonomů, analytika „Konkord Kapital“ Alexandra Klimčuka, investoři vnímali doporučení jako garanci toho, že cena CP půjde nahoru,

¹⁷ <http://rian.com.ua/politics/20080920/78001402.html>

ale zapomněli na to, že se jednalo pouze o doporučení. Jak je patrné z obrázku, ukrajinský index PFTS klesl od začátku roku o 65,7%¹⁸.

Mnoho mých spoluobčanů podcenilo základní principy diverzifikace portfolia a risk-managementu, tito obyčejní střadatelé investovali své peníze do přeceněných akcií energetických společností, což je standardní logika nezkušených investorů - kupovat akcie, které rostly rychlým tempem poslední 2-3 roky.

5.3.9 Špatná znalost realitního trhu

Na začátku roku 2008 se očekával velký růst cen pozemků kolem Kyjeva a dalších velkých měst - růst měl činit kolem 50%. Někteří optimisté dokonce očekávali až 100%ní nárůst. Realitní makléři stejně jako jejich kolegové z burzy CP vycházeli ze zkušeností z minulého roku, kdy jsme mohli sledovat růst cen nemovitostí od 50 do 100%.

Také se nevyplatilo investovat do orné půdy. Podle výzkumu společnosti „AAA“ cena zemědělské půdy klesla o 50 až 80%. V lednu roku 2008 průměrná cena orné půdy činila 1000 USD za ha, v prosinci stejná půda stojí již 300-500 USD za ha. Musím dodat, že v ukrajinských zákonech neexistuje jasné a zřetelné vysvětlení jak se má obchodovat se zemědělskou půdou.

V roce 2007 agroprůmyslové holdingy dostaly hodně půjček za velice výhodných podmínek v západní Evropě, a proto se rozhodly tak získané peníze investovat do zemědělské půdy.

Hlavní chyba investorů, kteří skupovali půdu v roce 2007, spočívá v neznalosti trhu. Tito spekulanti, kteří kupovali zemědělskou půdu, si mysleli, že cena bude jen růst a vůbec nepočítali s jejím poklesem.

Stejný problém nastal i u nemovitostí. Podle manažera realitní společnosti SV Development Sergeje Kosteckého některé společnosti vůbec neuvažovali o tom, co se dá postavit v dané lokalitě - bylo pro ně mnohem důležitější koupit pozemek. Stavební společnosti vůbec nepočítali s podmínkami při stavbě budoucích domů (lokalita, infrastruktura, vzdálenost od centra města atd.)

¹⁸ <http://podii.com.ua/business/2008/11/27/110000.html>

Musím poznamenat, že v dané situaci vyhráli ti investoři, kteří investovali do nedocenených oblastí. Například cena nemovitostí v Brovarské části Kyjeva podražila o 20%, ve Fastovské a Baryševské o 60%.

5.3.10 Investování hotovostních prostředků do aktiv na jejím vrcholu

V roce 2007 se na spekulacích s realitami dalo vydělat v průměru 20-25%. Největší růst cen byl zaznamenán v následujících městech: Doněck (38%), Charkov (33%), Dněpropetrovsk (25%). Jako velice perspektivní investice se jevily reality v Sumách, Poltavě a Kirovogradě.

Na začátku roku se velice zdražilo bydlení. Průměrná cena za m² v hlavním městě v lednu 2008 činila 2,8 tis USD, v dubnu 3,16 tis. USD. V jiných velkých městech a na Krymu ceny rostly stejným tempem. Ale od půlky léta v důsledku omezení hypoték ceny nemovitostí začaly klesat. V listopadu byla cena za m² již na úrovni 2,86 tis. USD. Podle realitních kanceláří, majitelé bytů byli ochotni snížit cenu o 20-30% z původně požadované částky.

Je samozřejmé, že investoři nemohli počítat s hypoteční krizí v USA a s jejími následky. Největším problémem bylo, že investoři naslouchali především optimistům. V roce 2007 se začaly objevovat názory, že ukrajinský realitní trh představuje obrovskou bublinu, která by měla v nejbližší době prasknout. Pro zajímavost uvedu, že od roku 2001 ceny nemovitostí vzrostly téměř desetkrát.

5.3.11 Chyby ve výpočtech

Koncem roku 2008 začali ukrajinští investoři nakupovat zlato, protože bylo jasné, že investice do CP, nemovitostí a orné půdy se nevyplatí. Někteří začali investovat do daného druhu komodity v důsledku jeho růstu (cena zlata se zvýšila v průměru o 32%).

Strádatelé vůbec nepočítali se spreadem, což je rozdíl mezi nákupní a prodejní cenou zlata. V lednu 2008 spread činil 10%, v listopadu 33-35%, přičemž procento za bankovní zlatý deposit nepřevyšuje 5%. Takže aby majitel zlata dosáhl ziskovost na úrovni aspoň 5% p.a., cena zlata by měla vzrůst o 35%. Ale oficiální kurz zlata (centrální banky) od ledna zatím klesá: -0,05% (19.11.2008).

V daný okamžik (psáno v prosinci 2008), se cena zlata těžko odhaduje, jelikož výkyvy ceny jsou poměrně velké - cena zlata se může za den změnit o 3-5%.

5.3.12 Panika

V roce 2008 cena americké valuty roste raketovým tempem: na začátku roku 5,00-5,05 UAH/USD, v létě 4,65-4,8 UAH/USD, v říjnu 6-7 UAH/USD. Přičemž když kurs dolaru v létě činil 4,6 UAH/USD, nikdo ho nekupoval. Na podzim tohoto roku americká měna začala růst spolu se společnou evropskou měnou. Jako důsledek této skutečnosti kurs USD vůči hřivně činil 7 UAH/USD - EURO se podražilo během několika týdnů o 20% (ze 7,5 na 9 UAH/EURO).

Ziskovost bank, které v létě nakoupily, a v říjnu prodali zahraniční měnu, činila kolem 25-30%. Musím poznamenat, že ukrajinské bankovníctví zažívá obrovský deficit USD a EURO, jelikož všichni chtějí nakupovat pouze tyto valuty. Na centrální náměstí Kyjeva a jiných velkých měst se vrátili tzv. „veksláci“. Tento jev se začal vyskytovat na začátku 90. let. Veksláci vznikli v důsledku špatné politiky centrální banky, která nařizovala bankám v první polovině 90tých let povinné kurzy vůči zahraničním měnám. Takto se kursy cizí valuty v bance a u veksláka mohly lišit dokonce o 50-80%. Veksláci jezdili k nejbližším sousedům (Polsko, Slovensko atd.), kupovali tam dolary, které potom prodávali na centrálních náměstích.

5.4 Rating ukrajinských bank a nové výzvy pro ukrajinské bankovníctví

Připomenu, že poslední krize se odehrála v listopadu 2004 mezi druhým a třetím kolem prezidentských voleb. Ukrajínští investoři se obávali výsledků voleb a začali předčasně vybírat peníze z termínovaných účtů. V tento okamžik se do situace zapojila ukrajinská centrální banka, která zakázala komerčním bankám půjčovat peníze fyzickým a právnickým osobám.

Velice negativně hodnotím poslední rozhodnutí, které udělaly mezinárodní ratingové agentury. Připomenu, že ratingová agentura je instituce, která přiřazuje rating dluhovým instrumentům vydávaným různými společnostmi na základě zkoumání, evaluace a dohody s emitentem. Mezi nejvýznamnější mezinárodní agentury jsou zařazovány Standard & Poor's Rating Group, Moody's Investors Service a Fitch Ratings.

Jedna z nejznámějších ratingových agentur Fitch, snížila rating 9 největších ukrajinských bank ze stabilního na negativní. Tato změna byla způsobena tím, že se Ukrajina potýká s krizí likvidity a horšími perspektivami ve finanční oblasti. HDP Ukrajiny je velice silně ovlivňován cenami ruského zemního plynu a oceli. Výše uvedené snížení svědčí o zhoršení vztahu vůči Ukrajině ze strany světových finančních kruhů.

Podle další agentury Standard & Poor's činí vnější dluh ukrajinských bank 35,7 mld. USD nebo 30% jejich celkových závazků. Většina bank je velice silně závislá na přítoku nových vkladů. Podíl likvidních aktiv činí pouze 12%, což pokrývá jen 40% krátkodobých závazků. Podle Standard & Poor's může procentní podíl problémových aktiv činit 35-50%.

Nový rok přinese mnoho výzev pro ukrajinské bankovníctví. Výzvy se budou týkat nejen bankovního sektoru Ukrajiny, ale i celé ekonomiky mé země.

Zprvé, výrazně vzrostou ceny ruského zemního plynu, na kterém je závislý ukrajinský průmysl. Výše růstu doposud není jasná, ale je zřejmé, že ceny porostou řádově v desítkách procent.

Zadruhé, světová finanční krize a recese, která ji následovala, zdaleka není u konce. Poslední snížení úrokových sazeb ze strany FEDu tomu nasvědčuje.

Třetí skutečností, která negativně ovlivní situaci na Ukrajině, jsou dle mého názoru prezidentské volby, které by měly proběhnout v nejbližší době.

Předposledním negativním vlivem na ukrajinské bankovníctví a celou ekonomiku je realitní sektor. Růst cen nemovitostí, který jsme mohli sledovat posledních 7 let, zastavil se. Analytici očekávají pokles cen nejen nemovitostí ale i orné půdy.

Poslední významnou událostí je dle mého názoru devalvace hřivny. Na jednu stranu tato událost zvýhodní exportéry, ale na druhou stranu zhorší kreditní portfolio bank.

5.5 Dopad krize v bankovníctví na ostatní subjekty ekonomiky

Krize, která zasáhla ukrajinský bankovní sektor, po několika měsících dopadla i na ukrajinský průmysl. Nejvíce bylo ovlivněno stavebnictví, těžba uhlí a hutnictví. Dopad na hutnictví vysvětlím na příkladě jednoho z ukrajinských měst.

5.5.1 Průmysl

Skladba ukrajinského HDP je následující: průmysl 31%, stavebnictví 5%, zemědělství 5%, služby 55%¹⁹. Ukrajinské nerostné bohatství bylo jedním z pilířů sovětské ekonomiky. Nejdůležitějším sektorem je těžba nerostných surovin v oblasti Donbasu (s hlavními centry v Doněcku a Luhansku). Tato 2 města jsou zároveň hlavními městy největšího průmyslového regionu země. Doněcká oblast přispívá ke tvorbě HDP ročně přibližně 13,3% - pouze Kyjev má větší podíl – 17,5%.

Krize, která zasáhla bankovní sektor, se velice rychle rozšířila i na ostatní subjekty ekonomiky. Stavební společnosti plánují ukončit kolem 50% projektů²⁰, což podle něj povede ke ztrátě kolem 200 tis. pracovních míst. Krize v ukrajinském průmyslu a stavebnictví bude mít především sociální dopad, protože velké procento lidí, působících v dané oblasti ztratí práci a nebudou schopni vycestovat za prací do zahraničí, jelikož ukrajinští sousedé na tom nejsou lépe.

Podle údajů Goskomsatu (organizace, která má stejné postavení jako ČSU) ke konci prosince 2008 činí pokles průmyslové produkce ve srovnání se stejným obdobím minulého roku 28,6%²¹.

Na začátku prosince 2008 klesla úroveň průmyslové výroby za 11 měsíců roku 2008 ve srovnání se stejným obdobím roku 2007 o 4,8%. Za 11 měsíců roku 2008 klesl počet hotových výrobků vyráběných z oceli o 9,8% a celkový objem vytěženého uhlí za 11 měsíců o 3,3%²².

¹⁹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ukrajina>

²⁰ <http://www.dengi-info.com/news/?nid=97373>.

²¹ <http://www.rbc.ua/rus/top/2008/12/12/477361.shtml>

²² <http://www.rbc.ua/rus/newsline/2008/12/09/475862.shtml>

Krize se dotkla i chemického průmyslu. Podle ministra průmyslové politiky Vladimira Novického se v současné době na skladech chemických podniků nachází 95 tis. tun amoniaku a 190 tis. tun uhličitnanového anionu. Objem výroby těchto výrobků klesl podle ministra o 25-30%. Většina výrobků ukrajinského chemického průmyslu jde na export, přičemž ukrajinský chemický průmysl je závislý z 70% na importu ruských energetických surovin²³.

Obrázek 6. Donbas

Zdroj: www.wikipedia.org

Krize způsobila pokles výroby v největší průmyslové oblasti Ukrajiny – Doněcké uhelné pánvi (Donbas – viz obrázek).

Těžba uhlí v této oblasti klesla během 11 měsíců roku 2008 o 2,3%. Během tohoto období bylo vytěženo pouze 30 594 tis tun²⁴. Ale to není vše - podle posledních údajů ukrajinské doly v této oblasti zdržují výplaty mezd.

Hutnictví se podílí 25% na celkové průmyslové produkci Ukrajiny a přináší přibližně 40% devizových příjmů země. Státní rozpočet je tvořen 10% příjmem z hutnictví. Největšími partnery jsou země EU, Jižní Amerika a Blízký východ. Největším centrem těžby železné rudy je Donbas, Dněpropetrovská oblast, Lugansk a Záporoží²⁵.

²³ <http://news-ukraine.com.ua/news/130110/>

²⁴ <http://www.rbc.ua/rus/newsline/2008/12/04/474143.shtml>

²⁵ <http://ru.wikipedia.org/wiki/>

5.5.2 Hutnictví

Světová finanční krize velice silným způsobem ovlivnila ukrajinský hutní průmysl. Důležitým úkolem pro ukrajinské hutnictví v současné době není rozvoj, nýbrž udržení existující pozice.

V roce 2007 Ukrajina se nacházela na 8. místě ve světě podle objemu produkované oceli, které jde na export²⁶. Na konci roku 2008 začal export klesat. Celkový objem exportu ve srovnání se stejným obdobím minulého roku klesl o 17%²⁷.

Velice silným problémem pro ukrajinské podniky působící v hutnictví, je zahraniční konkurence - především z Turecka, které nabízí ocel za nižší ceny. Mimochodem doposud vláda nevytvořila žádnou koncepci, která by měla ukrajinskému hutnictví pomoci. Pro zajímavost uvedu, že v této oblasti pracuje 1/6 všech osob zaměstnaných v průmyslu.

5.5.2.1 Mariupol

Situaci v ukrajinském hutnictví bych chtěla popsat na základě jednoho z ukrajinských měst - jedná se o město Mariupol. V daném městě jsou 2 velké podniky - „Imeni Iljicha“ a „Azovstal“²⁸. V těchto dvou podnicích pracuje 70 tis. lidí. Pokud předpokládáme, že každý pracovník má rodinu, vyjde nám, že na životoschopnosti těchto dvou podniků závisí život 1/3 obyvatel města Mariupol, žije zde asi 500 tis. obyvatel. Je pochopitelné, že na ekonomické situaci těchto podniků budou závislé i ostatní podniky ve městě.

V těchto podnicích se od září pracuje jen 4 dny v týdnu. Většina pracovníků nepracuje přímo ve výrobě oceli, nýbrž se zabývá opravami zařízení. Vedení podniků uvádí, že pokud někdo z personálu bude chtít odejít na dovolenou, tak si sám může zvolit dobu jejího trvání. Dovolena může trvat i 3 měsíce. Ocelárny se zbavily všech brigádníků a v současné době zaměstnávají pouze kmenové zaměstnance. Podle místních obyvatel taková krize v Mariupoli

²⁶ <http://www.rosislavl.su/article/add3458.html>

²⁷ <http://www.rosislavl.su/article/add3458.html>

²⁸ <http://www.krizes2008.com.ua/>

nikdy nebyla. Dokonce i v 90. letech se tyto podniky dokázaly velice rychle vyrovnat s negativními následky rozpadu SSSR.

Vedení podniku bych vytkla špatnou analýzu současné situace na trhu hutních výrobků. V současné době jsou největší přírůstky objemu vyrobené oceli sledovány v Rusku, Brazílii a Číně. Tyto země mají jedny z nejnižších cen oceli ve světě: Rusko díky levným energetickým zdrojům, Brazílie a Čína díky levné pracovní síle.

Přesně před osmi lety přestaly ocelárny patřit státu. Od té doby se podniky proměnily v živitele oblasti. Tyto 2 podniky přispěly k tomu, že průměrná mzda v Mariupoli je druhá nejvyšší na Ukrajině (samozřejmě po Kyjevu). V současné době ocelárny dluží kolem 70 mil. USD.

V současném období se mluví o třech variantách vývoje situace. První variantou je nacionalizace podniků. Podle této varianty podniky by 100% patřily státu. Druhá varianta spočívá v odkoupení podniku ruským investorem. Ale vzhledem k napjatým vztahům Ukrajiny a Ruska k tomu pravděpodobně nedojde. Poslední možností je přechod podniku do vlastnictví místního oligarchy Rinata Achmetova.

5.5.3 Krize v zemědělství

Ukrajina má k dispozici velice kvalitní a úrodnou půdu. Černozem, která zabírá téměř 60% ukrajinského území je jedním z největších bohatství Ukrajiny²⁹. Mezi hlavní zemědělské produkty jsou zařazeny: pšenice, ječmen, cukrová řepa, brambory, kukuřice, slunečnice, maso a mléčné výrobky. Chovají se zde hlavně skot a prasata. Velice důležitou roli hraje rovněž rybolov. V jižních oblastech mé země (především na Krymu) je rozšířeno také vinařství. Ukrajinská vína jsou známa po celém území bývalého SSSR. Karpaty jsou důležitou zásobárnou dřeva. Musím poznamenat, že pro většinu venkovského obyvatelstva je zemědělství vedlejším zdrojem příjmů.

Finanční krize, která zasáhla snad každou oblast hospodářství, zasáhla i zemědělství, a to snížením poptávky po ukrajinské produkci. Podniky nedostávají půjčky od bank, což může způsobit obrovský růst cen zemědělských produktů. Dle mého názoru to není úplně ideální scénář vývoje ukrajinské ekonomiky.

²⁹ <http://www.agro-franko-terminal.com/content/view/5041/184/lang.ru/>

Podnikání v dané oblasti probíhá následovně: na konci roku si farmáři a kolchozy půjčují v bance peníze na sběr úrody. Část úrody je hned prodána, část přechází na sklad a z obdržených peněz jsou spláceny úroky v bance.

Banky v současné době nemají o půjčování peněz zájem, jelikož se potýkají s nedostatkem likvidních prostředků. Podle nejnovějších výzkumů pouze 7% ukrajinských organizací zabývajících se zemědělstvím má přístup k půjčkám³⁰.

Vláda Ukrajiny v čele s paní Timošenko se rozhodla zavést omezení dovozu drůbeže a vepřového masa do země³¹. Vláda také vyzvala komerční banky k prodloužení doby splatnosti půjček - ty by za to měly dostávat peníze za výhodných podmínek u centrální banky³².

Dle mého osobního názoru vláda nevěnuje patřičnou pozornost zemědělství. Ukrajina, jak jsem již uvedla, má velmi bohatou a úrodnou půdu a ukrajinský rolník vlastně nepotřebuje žádná hnojiva. Při dostatečné péči o ukrajinské zemědělství by mohl tento obor činnosti dostat mezi nejvýnosnější a nejatraktivnější odvětví.

5.5.4 Ostatní finanční instituce

Státní komise, která se zabývá regulací trhu finančních služeb, uvádí, že nebankovní subjekty čeká zhoršení situace. Nebankovní subjekty sice nejsou přímo postiženy ekonomickou recesí, ale pociťují silný vliv ukrajinského bankovního sektoru.

Na nebankovní finanční instituce se obrací lidé v případě, když jim banka zamítne poskytnout peníze. Právě tato skupina lidí je nejvíce zasažena krizí. Očekává se pokles zájmu o produkty nebankovních finančních subjektů, což samozřejmě bude mít za následek pokles tržeb.

³⁰ <http://ubr.ua/lang/ru/news/show/agriculture/id/agrarii-vynuzhdeno-zanizhajut-ceny-na-svoju-produkciju>

³¹ <http://ubr.ua/lang/ru/news/show/agriculture/id/ukraina-pochti-prekratit-vvoz-mjasa-iz-za-granicy-4557/>

³² http://www.business-politika.net/selhoz_ukraine.php?id_news=31556

5.6 Krize v zemích bývalého SSSR

Jak to vypadá s krizí u ostatních států bývalého SSSR? Ekonomiky těchto zemí jsou si velice podobné, ale samozřejmě jejich poloha, geografické a jiné odlišnosti způsobily rozdíly ve struktuře hospodářství.

Země bývalého SSSR bych rozdělila do dvou velkých skupin. Do první skupiny bych zařadila státy, hospodářství kterých se přibližuje západním standardům. Sem patří Rusko, Ukrajina a státy Pobaltí. Do druhé skupiny patří ostatní země. Jejich ekonomika a bankovní sektor není propojen se zbytkem světa (Bělorusko, Arménie) nebo toto propojení je minimální (Gruzie). Světová krize a recese nejvíce dopadla na první skupinu – to ale neznamená, že ostatní méně rozvinuté země nebudou světovou ekonomickou recesí zasaženy. Například téměř 50% exportu Běloruska směřuje do Ruska, proto je naprosto pochopitelné, že krize v této zemi bude daleko většího rozsahu než v Rusku.

V Bělorusku se také můžeme setkat s veksláky na centrálním náměstí, ale na rozdíl od Ukrajiny oficiální vláda odmítá přiznat, že ekonomika a bankovní sektor Běloruska je v krizi. Podle ministra vnitra této země se objevení veksláků a deficitu cizí měny v Minsku bylo způsobeno problémy ve finančním sektoru Ruska a Ukrajiny. Podle výše zmíněného ministra, veksláků z Ukrajiny a Ruska masově nakupují dolary a eura v Bělorusku.

V Ázerbájdžánu, stejně jak i na Ukrajině ekonomická krize a recese dopadla nejvíce na bankovní subjekty. Banky nejsou schopny získat dostatečné množství prostředků od obyvatelstva, proto se stejně tak jako na Ukrajině všechny banky potýkají s krizí likvidity. Některé banky začaly dokonce zvyšovat úrokové sazby na termínovaných účtech. Předseda ázerbájdžánského fondu pojištění řekl, že stát nebude ručit za účty, úroková sazba kterých převyšuje 18% p.a. V Ázerbájdžánu totiž několik bank nabízí více než 20% p.a.

V Gruzii probíhá tzv. zeštíhlení personálu. Hodně lidí pracujících ve finančním sektoru, především v bankách, ztratilo práci. Obrovským šokem je pro místní obyvatelstvo pokles místní měny – lari, kurz kterého během roku 2008 klesl vůči dolaru o 16,5%.

Krize nezpůsobila velké potíže Arménii, Moldávii, Kyrgyzstánu, jelikož tyto země nejsou zapojeny do mezinárodního finančního trhu a dá se říci, že mají naturální ekonomiku. To, že tyto země nepostihla krize v současnosti, ještě neznamená, že vůbec u nich vůbec neprojeví - krize k nim totiž ještě nedorazila.

Země Pobaltí, HDP kterých po vstupu do EU rostl 10% tempem, se ocitly v krizi. Lotyšské ministerstvo financí dokonce muselo koupit jednu z místních bank – Parex Banka. V Litvě a v Estonsku je situace trochu lepší, jelikož většina bank, které tam působí, patří silným bankám ze Skandinávie.

Každá země má své způsoby boje s recesí. V Bělorusku například oficiální úřady odmítají existenci jakékoliv krize, ale požádaly o půjčku ve výši 2 miliard dolarů od ruské centrální banky. Tato země ale potřebuje peníze okamžitě, proto se vláda obrátila na IMF s prosbou o okamžitou finanční pomoc. Ale IMF zamítlo žádost o půjčku, jelikož vláda Běloruska nepředložila jasný a zřetelný plán boje proti krizi. V Kazachstánu se veškerá aktiva vlastněná státem pokusili sjednotit do jednoho společného holdingu. Podle mě to není vhodné řešení: každý státní podnik nebo podnik s velkým podílem státního kapitálu má svá specifika a asi těžko bychom sjednocovali strategii podniku, který působí v zemědělství a strategii nějaké banky.

Dle mého názoru ze všech ekonomik bývalého SSSR se nejrychleji z recese dostane Rusko. Bankovníctví v této zemi je poměrně silně rozvinuté, centrální banka Ruska nashromáždila obrovské finanční rezervy během vlády Putina. V Rusku je také velký vnitřní trh.

Mimochodem celosvětově známá společnost Standard & Poor's hodnotí Ukrajinu na úrovni BB-. Pro srovnání, Rusko je hodnoceno BBB+, Bělorusko B.

5.7 Opatření vlády, CB a prezidenta

Centrální banka Ukrajiny hodlá upřesnit monetární politiku. O tom se již několikrát zmínil předseda Národní banky Ukrajiny Alexander Savčenko.

Na jednu stranu centrální banka plánuje zrušit omezení na nákup a prodej cizích valut, což vyvolalo vznik převisu poptávky nad nabídkou. Ale na druhou stranu monetární politika bude upřesněna.

Rada ukrajinské centrální banky dokonce chtěla zrušit licence podnikatelům, jejichž předmět činnosti spočívá ve výměně valut. Podle bankovní rady by to mělo zabránit krizi likvidity. Naštěstí toho nařízení nebylo přijato. Centrální banka dokonce zabránila předčasnému výběru peněz z termínovaných účtů. Po 3 měsících toto nařízení bylo odvoláno.

V půlce listopadu prezident podepsal výnos, který se skládá ze 14 bodů směřovaných k odstranění následků krize. Pro účely této práce jsem vybral pouze některé z nich.

- Zabezpečit investice do fondu, ze kterého by měli dostávat věřitelé bank peníze v případě krachu jejich banky (tzv. stabilizační fond) - měl by činit na konci roku 2009 50 mld. hřiven (6,25 mld. EUR).
- Připravit dokumenty ke státním podnikům, které mohou být privatizovány.
- Vypracovat způsob a pravidla čerpání peněz ze Stabilizačního fondu³³.

Parlament také přispívá k odstranění následků krize. Na začátku listopadu Strana regionů nabídla na zasedání Vrchní rady (ukrajinský parlament) nový zákon. Jednalo se o pojištění vkladů fyzických osob. Podle nového zákona peníze z účtů zkrachovalých bank by se vyplácely z příjmů centrální banky, nikoli ze státního rozpočtu. Garance se vztahuje na všechny vklady fyzických osob, které nepřevyšují 150 tis. hřiven (kolem 22 tis. EUR). Zákon se nebude vztahovat na účty osob, které jsou členy řídicích orgánů nebo jsou majitelé bank. Tento zákon se nebude vztahovat na Oshadbank. Platnost zákona je určena do 31.12.2010.

Ukrajinská společnost PRT provedla velice zajímavý výzkum. Tato společnost je jedním z lídrů na trhu výzkumu na Ukrajině - existuje již od roku 2000. Výzkum zkoumal názor top-managementu velkých ukrajinských společností na vládní opatření. Výzkumu se zúčastnilo 100 osob. 80% respondentů vyjádřilo názor, že vláda Ukrajiny a podnikatelé by měli

³³ <http://www.rbc.ua/rus/newsline/2008/11/17/465357.shtml>

spojit své úsilí při odstraňování následků krize. 13% lidí odpovědělo, že počítá pouze se svými silami, 34% vyjádřilo názor, že opatření vlády nejsou dostatečně efektivní, 37% uvedlo, že na Ukrajině neexistuje odpovědná vláda. Výzkum se také zaměřil na zkoumání vlivu médií. Podle 45 % ukrajinských manažerů média špatně vysvětlují ekonomickou krizi, pouze 24% kladně ohodnotilo práci médií, 7% si myslí, že média kazí odstranění následků krize. Podle ukrajinských manažerů byla krize zapříčiněna americkou ekonomikou³⁴.

³⁴ <http://novosti.ua/economic/41212>.

5.8 Půjčka od IMF

IMF poskytne Ukrajině půjčku ve výši 16,5 miliardy USD. Detaily poskytnutí půjčky budou jasné po schválení programu standby Vrchní radou Ukrajiny (ukrajinský parlament).

IMF poskytuje takové druhy půjček za následujících podmínek: půjčka se vydává v několika splátkách v průběhu 1-2 let. Během prvních 2 let dlužník nic nesplácí. Každá půjčka musí být uhrazena do 5 let po poskytnutí. Úrok by se měl pohybovat na úrovni 3,7%. Konečné rozhodnutí o poskytnutí půjčky bude přijato na zasedání Rady IMF, ale první finanční prostředky by měla ukrajinská vláda obdržet již během následujících 6 měsíců (psáno na začátku listopadu).

Hlavním cílem pro ukrajinskou vládu by mělo být obnovení důvěry a stability. Experti IMF určili následující primární cíle pro obnovení finanční stability: stabilita ukrajinského bankovníctví cestou půjček od centrální banky, posílení kvality bankovního monitoringu, zavedení interního a externího auditu v bankách.

IMF vyjmenovalo tyto kroky pro dosažení výše zmíněných cílů:

- Zvýšení bankovní garance státu z 50 tis. hřiven (10 tis. USD) do 100 tis. hřiven (20 tis. USD). Poté co občané přestanou masově vybírat peníze z účtů, nařízení Ukrajinské centrální banky o omezení výběru hotovosti by mělo být zrušeno.
- Co nejrychlejší řešení problémů kolem Prominvestbanku.
- Navázání kontaktů mezi experty centrální banky Ukrajiny a řídicích orgánů bank, které mají centrály v zahraničí s cílem výměny informací.
- Přijetí opatření směřovaných na aplikaci FSAP.
- Centrální banka Ukrajiny by měla zveřejňovat více informací o výsledcích hospodaření komerčních bank.
- Provádět větší a rozsáhlejší monitoring komerčních bank s cílem odhalit nedostatky a potenciální problémy.

Experti IMF předpokládají, že se ukrajinský bankovní sektor poměrně brzy dostane z recese. Experti očekávají první znaky konce krize už ve druhé půlce roku 2009. Na začátku roku 2010 by měl ukrajinský HDP růst 5-6%ním tempem. Zahájení růstu pomůže i pořádání EURO-2012 na území Ukrajiny a vedení vhodné politiky centrální bankou Ukrajiny. Inflace by měla podle expertů IMF postupně klesat a v roce 2011 by měla dosáhnout úrovně 5-7%.

5.9 Shrnutí příčin krize

Dle mého názoru nemají úředníci v Ukrajinském sektoru rozpracovaný plán boje proti krizím. Můj názor podporuje i posední výzkum společnosti PRT.

Podrobně jsem prozkoumala stránky centrální banky, stránky ministerstva financí, vlády a prezidenta. Nikde jsem nenarazila na jasný a zřetelný plán boje proti krizi. Právě proto si myslím, že centrální banka počítá pouze s půjčkou od Mezinárodního měnového fondu. Centrální banka dle mého názoru Ukrajině nejvíce škodí. Místo toho, aby udělala nějaké kroky směřující k odstranění následků krize, vidíme přesný opak: CB pouze vydává nesmyslná rozhodnutí a nařízení.

Ukrajina by měla dostat poměrně vysokou půjčku od IMF. Ale ukrajinský jak vnitřní, tak i vnější dluh je velmi velký. Před obdržením půjčky ukrajinský vnější dluh činil 100 mld. USD, po obdržení půjčky bude dluh činit 116,5 mld. - pro srovnání vnější státní dluh ČR činil podle ČNB v roce 2007 56,7 mld. USD³⁵. Přitom ukrajinský HDP je ze střednědobého hlediska (5 let) pouze o 30% větší než český³⁶.

Jak jsem již uvedla, ukrajinský průmysl se svým hlavním motorem – hutnictvím a chemickým průmyslem dostal silnou ránu od svých zahraničních partnerů, jelikož tito partneři ztratili kvůli krizi ve vlastní zemi zájem o výrobky ukrajinských výrobců. Tato skutečnost vedla k poklesu přílivu valut do ukrajinské ekonomiky - to mělo za následek, jak již jsem uváděla deficit valut v komerčních bankách.

Kvůli deficitu valut neměl ukrajinský průmysl čím platit za přírodní plyn z Ruska a střeadoasijských států. Ještě jednou připomenu, že se očekává růst cen zemního plynu v následujícím roce (psáno na konci prosince 2008). Kvůli teoretickému omezení množství plynu nebude ukrajinský průmysl schopen vyrobit dostatečné množství zboží pro své zahraniční partnery.

Krize v bankovníctví bude mít dopad nejen na průmysl a ekonomiku. Podle mého názoru vstup Ukrajiny do NATO také bude odložen (z finančních důvodů). Vláda totiž

³⁵ <http://www.cnb.cz/cs/>

³⁶ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Ukrajina> a <http://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesko>

nevybere objem daní, se kterým počítala, a proto nebude mít dostatečné množství peněz na reformu armády.

Ale na druhou stranu existují i pozitiva. Během asijské krize v letech 1997-1998 investoři, kteří měli kapitál v asijských zemích, začali masově odcházet z Thajska, Indonésie atd. Tuto skutečnost naštěstí nesledujeme v současné situaci na Ukrajině.

Hodně zahraničních investorů z rozvinutých zemí Evropy a USA velice pozitivně hodnotí potenciální vstup Ukrajiny do NATO a EU, což dává obrovskou výhodu Ukrajině oproti ostatním zemím bývalého SSSR, jelikož vstupem (aspoň potenciálním) získá Ukrajina větší důvěru ze strany investorů.

Světová hospodářská recese začala negativně ovlivňovat především bankovní sektor. Podle mne, to bylo způsobeno tím, že bankovníctví v mé zemi nefunguje tak, jak by mělo. Dle mého názoru bankovní sektor Ukrajiny není dostatečně kontrolován. Hlavní důvody pro větší regulace ze strany státu vidím v dalších bodech:

- Udržování větší finanční stability
- Ochrana vkladatelů bank
- Zvýšení účinnosti monetární politiky

Každá ukrajinská banka by měla každý rok být auditovaná externím hodnotitelem, který by se měl zaměřit na vnitřní řídicí systém. V každé bance by bylo vhodné zřídit útvar interního auditu, který by byl nezávislý na struktuře řízení banky.

Centrální banka by měla více spolupracovat nejen s vedením komerčních bank, ale i s ostatními centrálními bankami.

Je pochopitelné, že export v nejbližších měsících poklesne, a proto by se měla vláda Ukrajiny pokusit zvýšit vnitřní poptávku v ekonomice. Pro dosažení tohoto cíle bylo by vhodné stimulovat poptávku.

V Ukrajinských médiích se začínají objevovat názory, že peníze, které Ukrajina obdrží od IMF, půjdou především na zaplacení dluhů svým zahraničním věřitelům. Ukrajinská vláda se podle něj nebude snažit využít tyto finanční zdroje na odstranění následků krize. Tomu mají zabránit západní experti, kteří budou dohlížet na to, aby peníze byly utraceny za účelem, pro který byly obdrženy.

Podle těchto názorů je cílem ukrajinské vlády udržet se aspoň do zimy příštího roku. Potom se prý Ukrajina znovu obrátí na mezinárodní finanční organizace s prosbou o další půjčky. Žurnalisté se obávají, že následkem krize bude odprodej ukrajinských podniků západním a ruským koncernům.

Na závěr uvedu docela zajímavou událost, kterou chtějí uskutečnit odbory. Ukrajinské odbory plánují docela významnou protestní akci. Její účastníci se budou snažit donutit prezidenta přijmout nějaká opatření směřovaná ke zmírnění následků krize. Pořádající počítají s účastí více než 100 tis. lidí.

Odbory budou požadovat, aby nebyl omezován počet pracovních míst, srovnání výše mzdy ve všech regionech a zrušení příliš vysoké sazby na MHD. Mimochodem mezi jejich cíle je zařazen i požadavek, aby se odbory zapojily do procesu vyjednávání o státním rozpočtu³⁷.

Dle mého názoru se ukrajinské odbory vůbec nesnaží o pomoc při odstranění následků krize, nýbrž se snaží zneužít vzniklou situaci ve svůj prospěch a pokusit se ovlivnit rozdělení státních peněz.

³⁷ <http://www.krizis2008.com.ua/>

6 Předpoklady dalšího vývoje bankovního systému na Ukrajině

Před dvěma lety jsem, když jsem zpracovávala bakalářskou práci věnovanou ukrajinskému komerčnímu bankovníctví, dospěla jsem závěru, že ukrajinské komerční bankovníctví je nejslabším článkem ekonomiky mé země.

Po několika letech od napsání mé bakalářské práce vypukla světová krize, která velice silně zasáhla ukrajinskou ekonomiku, největší ránu dostalo právě ukrajinské bankovníctví. V době psaní práce jsem narazila na „Komplexní program rozvoje bankovníctví Ukrajiny pro období 2003-2005“, kde jsme se mohli dočíst:

„... bankovní systém Ukrajiny má určité mezery. Lze podotknout nedostatek kapitálu, nedostatek efektivních a účinných nástrojů pro odvrácení rizik, absence strategie a plánování, vysoké náklady, nedokonalá struktura cizího kapitálu, absence investorů, nízká rentabilita vložených prostředků, neefektivnost bankovního dohledu a transparentnost bankovních činností. Poskytované služby jsou omezené, požadavky ekonomiky na bankovní systém nejsou splněny...“

Nic z toho, o čem se povídalo v tom dokumentu, nebylo uskutečněno. Všichni bankéři podceňovali rizika, která existovala v té době – zejména finanční situace dlužníka a objem úvěrů. Tyto skutečnosti nejsou zas až tak důležité pro rostoucí ekonomiku, v době recese mají však velice negativní dopad nejen na bankovníctví, ale i na celou ekonomiku, jelikož podle mého názoru bankovní sektor je nejdůležitějším článkem v jakékoliv ekonomice.

Rozvoji ukrajinských komerčních bank brání početné objektivní a subjektivní faktory. Mezi hlavní patří nízké příjmy většiny obyvatel Ukrajiny, nedůvěra obyvatel bankovníctví, neexistence bankovních záruk, velký počet ztrátových podniků, obrovská převaha hotovostních plateb nad bezhotovostními v porovnání se světovými hodnotami. Toto všechno poukazuje na to, že Ukrajina není důvěryhodná jako stát ani pro zahraniční investory, ani pro obyvatele Ukrajiny.

Mezi subjektivní faktory, které brzdí rozvoj bankovníctví na Ukrajině, patří omezenost poskytovaných služeb, velké množství nesplácených úvěrů, nemožnost ověření faktického příjmu klienta.

Komerční banky nejsou připraveny čelit aktuálním problémům ukrajinské ekonomiky, protože odmítají poskytovat velké, dlouhodobé a rizikové kredity. Komerční banky nemohou rychle reagovat na ekonomické, politické a sociální změny ve společnosti, nemají ani strategii rozvoje, ani vnitřní podnikové plánování. Není dokonalá ani struktura úvěrů, poskytnutých firmám a organizacím, proto není velký ani příjem z takových úvěrů. Bezvýznamný je počet úvěrů, které komerční banky poskytují fyzickým osobám.

Komerční banky dosud nemají nutné technologie a praxi pro efektivní financování a investiční zprostředkování. Kromě toho, ukrajinské banky nehospodaří efektivně, což bylo potvrzeno v předchozí části mé práce.

Pracovníci komerčních bank nemají ve své většině nutnou kvalifikaci, která by odpovídala moderním požadavkům. Podle názorů specialisty, pro přípravu vhodného bankéře minimální doba je 10 let. Přípravu a odbornou úroveň ukrajinských bankéřů bych viděla jako jednu z nejdůležitějších příčin toho, že ukrajinské bankovníctví dostalo velmi silnou ránu.

Není dokonalý ani právní základ pro bankovníctví. Týká se to oblasti vytváření dozorčích rad v bankách, zvýšení kapitálu a investic do bank, delegování na banky činností, které nejsou v jejich kompetenci.

Komerční banky v současné době, když panuje krize, rozdělila bych do 3 velkých skupin. Do první skupiny budou patřit pobočky evropských a amerických bank, jejichž centrály přežijí tuto krizi. Druhou skupinou budou banky, kterých většina akcií bude zčásti nebo úplně patřit státu. Poslední skupinou budou banky, které budou patřit velkým průmyslovým holdingům. Zde bych měla udělat odbočku a vysvětlit tento pojem.

Na Ukrajině ve srovnání se západní a střední Evropou nejsou podmínky založení bank tak přísné. Právě proto velké holdingy, kterým patří uhelné doly, ocelárny atd. zakládají vlastní banky, které slouží většinou pro tyto holdingy. Takto založené banky mají řadu výhod oproti existenci účtu v obyčejné bance. Jde především o úsporu finančních nákladů (např. převod peněz). Zvyšuje se bezpečnost celého holdingu, konkurence bude mít méně možností se dostat k interním informacím. Dle mého názoru se dá očekávat větší počet fúzí a různých sjednocování bank v budoucnu.

Závěr

Bankovní systém Ukrajiny je nekontrolovanějším sektorem ekonomiky státu. Centrální banka Ukrajiny začíná ovládat nové metody dohledu nad komerčními bankami a přizpůsobuje se moderním požadavkům pro bankovní sektor. Svědčí tomu stabilizace bankovního systému, a činnosti bank. Samozřejmě, některé banky krachují, ale není to neočekávaným jevem, jak to bylo v roce 1994.

Během roku 2006 utratili cizí investoři na nákup akcí ukrajinských bank cca 3 mld. USD, což je dvakrát více ve srovnání s rokem 2005. Podíl cizího kapitálu v ukrajinském bankovníctví vyrostl z 20% na 33%. Celkem cizinci kontrolují 32 tuzemských bank. V současnosti jsou zastoupeny dceřinými společnostmi na Ukrajině největší mezinárodní finanční skupiny: BNP Paribas, Credit Agricole, ING Bank, UniCredit, Banca Intesa, SEB Group, Erste Group, Raiffeisen International, Volks bank, EFG Evrobank, PKO, OTP Bank, Home Credit Group a ostatní. Zvyšující se poptávka po ukrajinských finančních podnicích se odrazila na jejich ceně. Jestliže první transakce, např. prodej banky „Aval“ skupině Raiffeisen, se uskutečnily s koeficientem price-to-book, ve výši 3,7, dosáhl tento ukazatel v loňském roce výše 4,5-5,1.

Na začátku roku 2007 se uskutečnil prodej dalších 5 bank. Ukrajinská národní banka spolu s Ukrajinskou bankovní asociací reagovala na expanzi cizího kapitálu návrhem o nutnosti zavedení omezení vstupu cizího kapitálu na tuzemský trh na úrovni 50%.

Druhá část mé práce je věnována finanční krizi, která panuje na Ukrajině. Bankovní systém na Ukrajině není zdravý, je tam příliš mnoho bank a systém vydávání bankovních licencí není transparentní. Vše výše zmíněné způsobilo krizi, která začala právě u nejslabšího článku ekonomiky – bankovníctví. Chyby byly však i na straně ukrajinských investorů. Na tyto chyby jsem také poukázala a podrobně je rozebrala.

Krise, která začala u bankovního sektoru, se velice rychle rozšířila i na ostatní subjekty v ukrajinském hospodářství: výrobní a zemědělské podniky. Vláda, prezident a centrální banka dělají kroky v odstranění následků krize, které jsem též podrobně rozepsala.

Neměli bychom krizi chápat pouze v negativním slova smyslu – krize vždy donutí podnikatelské subjekty více „přemýšlet“ a nepodceňovat dočasný rostoucí trend v hospodářství. Jsem si jistá, že krize „vyčistí“ ukrajinské bankovníctví a odstraní neekonomické banky. Na trhu zůstanou pouze silní a zkušení hráči, kteří dokážou se vyrovnat s krizí a najít odpověď na složitou otázku – jak přežít během recese.

Dospěla jsem k závěru, že hlavní příčinou toho, že hospodářská krize tak silně zasáhla ukrajinskou ekonomiku, spočívá v tom, že ukrajinská vláda se vůbec nezabývala prováděním hospodářské politiky. HDP mé země sice rostlo, ale rostlo kvantitativně, nikoli kvalitativně. Průmysl zůstal zastaralý: ukrajinské hutní podniky potřebují daleko víc plynu ke své výrobě, než jejich evropské konkurenty. Problém zastarání technologie nebyl tak významný v době obrovských cen na komodity, ke změně došlo, až klesla poptávka po ukrajinských výrobcích. Finanční prostředky plynoucí do státního rozpočtu byly směřovány do spotřeby nikoliv do infrastruktury a dalšího rozvoje země.

Vláda Ukrajiny nedokázala usměrnit tok kapitálu, z toho důvodu naprostá většina kapitálu byla vložena ve velice rizikových investicích, čímž se vytvořila obrovská bublina na finančním trhu, která vypukla v roce 2008.

Další příčinu vidím v tom, že ukrajinské banky rozdávaly půjčky a vůbec se nezabývaly finanční situací dlužníků. Dá se říci, že v době ekonomické krize každý mohl dostat půjčku v bance téměř na cokoli. Poté, co začala krize, Ukrajina přišla o levné peníze ze západu, což se ihned projevilo v ekonomice prostřednictvím bank. Ještě v prosinci minulého roku některé banky dokonce neměly cizí měny na svých pobočkách.

Mám jisté obavy o budoucí vývoj Ukrajiny, jelikož politická situace na Ukrajině je velmi složitá, chybí jednota v politických názorech na budoucí rozvoj, což zřejmě nepříspěvá k odstranění následků krize.

Cíl mé diplomové práce – popis bankovního systému Ukrajiny považuji za splněný. Tato práce je určena nejen lidem, kteří se na Ukrajině chystají začít podnikat, ale také všem zájemcům o poznání této východoevropské země.

Seznam použitých zdrojů a literatury

1. Zákon Ukrajiny „про банки і банківську діяльність” z roku 2001,
2. Zákon Ukrajiny „про Національний банк України” z roku 1999,
3. Informační stránka o bankovníctví, dostupná na adrese: www.uabanker.net,
4. Oficiální stránka Centrální banky Ukrajiny, dostupná na adrese: www.bank.gov.ua,
5. Čelnokov, V.: „Банки и банковские операции”, 2004,
6. Ivanov, V.: „Деньги и кредит” - 1999, Kyjev,
7. Kirichenko, O.: “Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посіб. - 3-тє вид., перероб. і доп.” – “Znannja pres” – Kyiv., 2002,
8. Informační portál, článek: „Украинские банки вынуждены поднять процентные ставки на ипотечные кредиты“ od 17.11.2008, Boguta, N., Blinov, A., dostupný na www.moydomik.ua,
9. Týdeník „Зеркало недели“, článek: „Банковская система украины: сегодня и завтра“ 12 — 18 dubna 2008, Baranovský, A, dostupný na adrese: www.zn.ua.
10. Informační stránka o financích: www.finance.cz
11. Ukrajinský informační portál: www.delo.ua
12. Statistický úřad SNG: www.cisstat.com/rus/ukr.htm
13. Informační portál věnovány krizi: www.krizis2008.com.ua/story.php
14. Ukrajinský finanční portál: www.rbc.ua
15. Podnikání a politika na Ukrajině: www.business-politika.net
16. Česká národní banka: www.cnb.cz